

982
183

Александр Дуняев

Күн сирлгэр
зол озо үтөрөөч...

Я82
Д83

Александр ДУНАЕВ

Күн
сиригэр
уол оҕо
төрөөн...

(хоһооннор, кэпсээннэр)

Библиотека ЦСР
ЯАССР 16.

Дьокуускай * 2003

45607

Кэргэмээр Розалия Романовнага аныбын

Автор бу хомууриньук тахсарыгар күүс-комө буолбут, бэчээкэ бэлэмнээбит дьонугар: суруйааччы, поэт В.А.Тарабукинга; издательская отдел начальнигар Л.К.Зоринага; спонсордарыгар В.В.Филипповка, А.В.Кривошапкинга, А.Н.Дьяконовка, А.И.Еремеевка, Е.Г.Ноговицынга, А.А.Кузьминга, И.И.Дегтяревка, Р.Е.Ядрихинскаяга, Н.И.Румянцевка, К.Н.Суздаловка, Н.Д.Захаровка, Б.И.Корниловка, Ф.Д.Гуляевка бары махталын тиздэр.

Литературнай редактор В.А.Тарабукин
Х.Д.Степанов уруһуйа

Дунаев А.Г.

Д 83 Күн сиригэр уол оҕо төрөөн...: (хоһооннор, кэпсээннэр) / Александр Дунаев; Лит. ред. В.А.Тарабукин; Х.Д.Степанов уруһуйа.— Дьокуускай, 2003.— 84 с.

ISBN 5-98077-002-X

Автор бу хомууриньугар төрөөбүт сиргэ, чугас дьонугар истиг тапталы, олоххо, киниэхэ үтүө сыйыны хоһуйар хоһоонноро, кылгас көрдөөх кэпсээннэрэ киирдилэр.

Маассабай аарылыгыга аһанар

ISBN 5-98077-002-X

© Дунаев А.Г., Дьокуускай, 2003 с.

Айар үлгүгэ дьин истиң сүрөхтэн бэринэн туран үлгүлээн элбэх билиини-көрүүнү, илиини араарбакка ылсынган суруйууну эрэйэр дии саныбын. Бу түбэлтэгэ аңардас дьулуур, кыһамны кыра. Айар киниэхэ айылгаттан дьогсура улахан оруолу ыларга саарбага суох. Дьиниэхэ искусствога сыстарга дьогсур баарын үрдүнэн, сорохтор атын үлгүгэ үтүрүттэрэн, тэйдэр-тэйдэн дьогсурдарын сайыннарбакка хаалаллар. Ити олоххо баар суол.

Онтон Александр Григорьевич Дунаевы искусство, литература араас салааларыгар сыһыамак кининэн ааҕааха сөп. Ол курдук литературага хоһоонньутунан, кылгас-кылгас көрдөөх кэпсээннэри суруйарынан ааҕааччыларга биллэр. Хоһоону айарын таһынан гитаратын ылгаһына, баянынан доҕуһуоллатан ыллаатагына кинини бэйэтигэр тардар, сөбүлэтэр ырыатын. Атын автордартан сөбүлээбит хоһоонноругар нотага түһэрэн бэйэтэ толордогуна, кырдык даҕаны, айылга барахсан киниэхэ элбэх да дьогсуру бизэрин сөгөн эрэ кэбиһэтин.

Александр Григорьевич дьогсура итинэн эрэ бүппэт. Дьэтигэр -уотугар сылдьан көрдөххүнэ бэйэтэ музей курдук. Ол курдук айылга дьакти мастарыттан, араас мутуктартан чочуйан ойуулаан-мандардаан оңорбут оңоһуктарыттан, айылгаттан айыллан дьогсурун искусство биер уустук көрүңэр анаабытын хайгымын эрэ. Кини ахарельтан, маслянай кырааскаттан уруһуйдаабытын, бетонтан, тымартэн оңорбут нааматынныктарын, мындыр өйдөөх искусствога чугастык турар худуоһуньук, скульптор быһыытынан сыаналымын.

Автор Александр Григорьевич "Күн сиригэр уол оҕо төрөөн..." дии кинигэтигэр бэлэмнээбит рукопиһын ааҕан баран киирии тылы суруйарга сананым. Хомууриньукка хоһоонноро уонна кылгас-кылгас санааны көтөгөр юмордаах кэпсээннэрэ ааҕааччыны сонурҕатыан сөп. Автор хоһооннорун аага олороңун туюкка дьулуһарын, уус-уран тылынан санаатын хайдах киниэхэ тиздэрэн, ону сатаан мусаран этэрин кытта билэҕин. Кини "Мукура суох үйгэ" дии ырыа буолбут хоһоонноругар манньык этэн кэбиһэр:

Көмүс кыһаттаах дорҕоон

Долгунурур музыка,

Дууһагытын уоскутар

Сырдык ыраас ырыанан.

Хомууриньукка киирбит хоһооннорго төрөөбүт төрүт сиргэ истиң таптал, олоххо дьон-сэргэ сыйыана, кини киниэхэ өйөбүдүн, үтүө санаатын арыһан көрдөрөрөҥ кыһанар. Олортон холобуру аҕалабын:

Хамаҕаттам, Кирилэ Кытылым —

Нарын изийи ырыам кытыла!

Хамаҕаттам, бу Арыы Тиитим

Сырдык ыра санаа кытыла

("Ырыа кытыла")

Хаһан баҕарар төрөөбүт төрүт буортан саҕалаан олоххо тардыһым, үтүөгэ-кэрэгэ дьулуһуу күүһүрэр:

Күн сиригэр уол оҕо төрөөн

Күөх кырыһы аймым махсубун!

Ардыгар чаллах тиити сөрөөн

Суулларыах баҕабын сөгөбүн.

Билиңи кэм куһаҕан өрүттэрин абыран-сатаран туран хоһоонноругар киллэрэр. Кырдык даҕаны, бэйэң муңнанан булбут үлкүн-харчыһын, малгыһын

салгын күдмэгэ котүтөөххүн, көрөн туран түөкүттэргэ түүрэ харбатыаххын сөп. Ону автор "умнууга" хаалларбат, туох баарынан малтаччы "Салайдын" дизи хоһоонулар суруйар:

Кыра да суобас суох буолла!
Өйө суох суолаас өлө туолла!
Көрсүө санаалаах арда атта,
Күөрт ыппыт элгээр барда,
Ыраас изиичибит мэлийдэ,
Көңүл тапталбыт баһыйда...
Эдэр ыччаппыт издэйдэ,
Арыгы, байабык алдыатта.

Хара санаалаах кизитээтэ,
Бас-баттах албыннаан тэптэ...
Халанаңың матагың,
Кырбанаңың таах сүтэгин...

Албын санаалаах суолаас
Тус үйэтэ уһаабатын!
Кырдык, ыраас, кэрэ суобас
Кэлэр үйэни салайдын!

Александр Дунаев анабыл хоһоонноругар үксүгэр биирдии-иккилии күппүлүөтүнэн бэргэн багайытык суруйталаан кэбинэр. Кылгаастык анабыл хоһоону айар үгүстэргэ кыаллыбат ээ...

Холобур, Саха биллиилээх поэтыгар Тумарчага:

Убайым Тумарча
Сааһа балачча...
Таһырдыа ычча!
Оһнооһор ычча...

Самодельнай композитор Анатолий Семеновка:

Сэмэнэп Туола
Бизс уонун туолла,
Үөрдэ-көттө Туола
Дьолуһан туола...!

Кинигэ иккис салаатыгар "Ытыс сага кэпсээннэр, олохвор буолбут түгээннэр" дизиңэ тэттик-тэттик кэпсээннэрэ кирибиттэр. Сорох кэпсээннэрэ "Чолбон" сурунаалга, республика хаһыатыгар элбэхтик тахсыбыттары. Кэпсээннэрин холбуу тутан көрөр буоллахха, сорохторугар члэчэки юморы сатаан туттар. Ордук айылга ортомугар сылдьан бултаабытын-алтаабытын көрүдүөстээх түгээннэрин кыбыталаан бизэрэрэ ордук аагааччыга тийийимтээ буоларын ситиһэр.

Автор литература ханнык багарар жанрыгар ыһсан үлэлиирэ хайгаллаах. Айар үлэгэ бэйэ суоһун-иһин көрдөөһүн хаһан багарар уустук. Ону таба тайанан кэнникитин даганы Александр Дунаев аагааччылар кэрэхсээр айымныларын суруйуо дизи эрэл санааны үөскэтэр.

Уол ого орто дайдуга төрөөбүт бэлиэтэ, күндү бэлэгэ айымнылар дьондо-сэргэгэ чусастык тийидэгинэ, ол аата, автор ситиһимтэ, үөрүүтэ.

Айар дьөгүр аартыга ыраахха ыңыра туруохтун! Алыс баһа сымаланның!

Василий ТАРАБУКИН,
суруйааччы

Эңсиэлим, Намым, Хамагатытам!

ЭНСИЭЛИМ — НАМЫМ

Ыраас мичээри ытыһыгар тоһуйбут
Нуоҕай ача күөх урсун мааны хочолоох,
Кэрэни, сьп-сырдыгы сылаастык кууспуг
Кыртастыы кылбайар мааны мырааннардаах —

Бу мин тапталам, Намым!

Киэн туттар Энциэлим!

Куула, алар, чагда, чаран маанылардаах,
Өлүөнэ Эбэ-Куба араначчылаах.

Алаас, арыы, добун халлаан арыалдьыттардаах,

Күөл, үрэх, үрүйэ үтүө доһоттордоох —

Бу мин тапталам, Намым!

Киэн туттар Энциэлим!

Манньык дыкти абылан дьоллоох олоһор,

Олонхо дойдутун санатар олбоһор

Ыллыы-туойа, өрө-күүрэ үлэлиэһин,

Кэскили оннук түстүү дьаһаныаһын!

Бу мин тапталам, Намым!

Киэн туттар Энциэлим!

05.08.1999

ХАМАҒАТТАБАР ТАПТАЛЫМ МИЭНЭ

Хамаҕаттабар тапталам иэнэ,

Эйиэхэ талаһар ырам күүһэ!

Хамаҕаттабар эрэлим миэнэ,

Дьоннорбор ытыктабылым күүһэ!

Хамаҕаттабар дьоллонуум миэнэ,

Кэргэним, оһолорум миэннэрэ.

Хамаҕаттабар аналым миэнэ,

Хоһуйар ырыаларым миэннэрэ...

Тымныы силлиэ да, чысхаан да түстэр,

Өлөр өлүүбүн илдэ да бардар...

Хамаҕаттабар тапталам тууһа

Тилиннэрэ туруо, миигин кууһа...!

18.02.1999

МУНУРА СУОХ ҮЙЭЭЭ

Көмүс кынаттаах дорбоон,
Долгуннурар музыка,
Дууһабытын уоскутар
Сырдык ыраас ырыанан.

Хос ырыата: Нарым Ленам кытыла —
Хамажаттам хочото...
Нуоҕай солко суугуна —
Хамажаттам алааһа...

Тула мыраан көбөрөр!
Тула аптаах көстүүлэр!
Таптыр кыһым мессүөнэ...
Ис кирибэх чуор күлүүтэ!

Мунура суох үйэээ,
Туоллун үрдүк сайдынан!
Мунура суох дьолунан,
Туоллун уолбат ырыанан!

1980 с.

САЙЫММЫТ КЭЛЛЭЭЭ, ХАМАЖАТТАҒА!

Күн тыган халлааммыт сылайдаҕа,
Айылҕам сабынһабын уһуллаҕа,
Ача манан сүгэһэрин бырахтаҕа,
Дьол үөрүү саламатын хаттаҕа...
Сайыммыт кэллэээ, Хамажаттаҕа!

Хас биирдии отун-маһын ааҕа,
Олох мэн тыын сүмэһинин куттаҕа,
Күөх хаарыс солкоһон бүрүйдэээ,
Сибэки симэхтэрин ыстаҕа...
Сайыммыт кэллэээ, Хамажаттаҕа!

22.05.1993

ЭРЭЛИМ, ТАПТАЛЫМ, ОЛОБУМ...

Кытылым үрээим үөттэрэ,
Мырааным тыргыллар ньуурдара —
Ханна да бардарбын тэйбэттэр,
Өрүүтүн миигинниин бииргэлэр.

Бу мин, төрөөбүт дойдум, Хамажаттам!
Кимиэхэ да бэриллибэт эрэлим!

Алааһым ача күөх симэээ,
Сибэки сииктэрин таммаҕа
Күлүмнүүр дьиримнэс оонһуута,
Эдэр саас кэмнэрин санатта.

Бу мин, төрөөбүт дойдум, Хамажаттам!
Кимиэхэ да бэриллибэт Олобум!

Хатыннар суугунас тыастара,
Саһарҕа кытыастар кыымнара,
Күөрэгэй дьырылыыр ырыата —
Сырдыкка талаһы ырата.

Бу мин, төрөөбүт дойдум, Хамажаттам!
Кимиэхэ да бэриллибэт Олобум!

12.05.1999

ИТЭЭЭЙДИМ

Дойдубар, Хамажаттабар сырыттым...
Үрдүк эһиэлээх күөх биэрэгэр хаамтым...
Кыртасты кылбаарар көстүүтүн сөхтүм!
Иэнигийэн кини абыгар сүттүм...

Эдэр сааһым кылыһыт кырдалларын
Ахта-саныы ымманыан ылабын,
Сыл-хонук түргэнник устарын
Дьэ өйдөөтүм бу күн, манна тураммын...

Куруутун сэнэх сылдыар баҕа күүһүн
Төлөрүйэр кыахтарын итээйдим,
Барыта солбуллан иһэр кэм кэрдии
Бырасты гыһа дуо, бу кэллэ ирдии!

13.09.1998

ХАМАБАТТАБАР ГАЗ КИИРДЭ...

Урут кыһыннары хаарбыт
Таас чохтон хараарбыт...
Билэбит, кини дьылбатын
Куруунньук оһох быһаартын...

Быыллаах көмөрү бүрүнэн
Мөлтөөбүппүт олох чопчу!
Оскуола, детсад күлүнэн...
Тыыммыттара. Илэ-чахчы!

Аны санга хаар үөрэбин,
Салгын ырааһын түөһэбин.
Газ "кочегарка" кэрэбин,
Манган халааты кэтэбин!

14.04.1990

ЫРЫА КЫТЫЛА

Хамабаттам Кириэс кытылым —
Нарын изйии ырыам Кытыла!
Хамабаттам, бу Арыы-Тиитим
Сырдык ыра санаам Кытыла!

Манна дьон талаһар олоһо —
Олонхо дойдутун олбоһо!
Ол иһин кинилэр эрэллээхтэр,
Сахалыы сайдар кэскиллээхтэр!

Бүлүү, Сунтаар, Чуралчы, Алдан...
Алаас күтүөттэрэ элбэхтэр...
Таатта, Мэнэ, Амма, Уус-Алдан...
Хочо кийииттэрэ дэлэйдэр...

Талаһар сылаас ил алгыстаах,
Үүнэр сайдам ыраас ыччаттаах,
Бары дьоһуннаах ыал буоланнар
Кэлбит үйэни уруйдуулар.

18.04.2001

*Ийэлээх аҕам түһүчүһүм
Хочуйабын бүгүн түһүчүһүм...*

ИЙЭМ

(Ийэбэр Евдокия Иннокентьевнага)

Ийэм намчы бэйэтэ,
Олус холку сэмэтэ,
Сырдык ыра сүбэтэ —
Ыраас олох сүмэтэ...

Бардам, албын олоххо,
Бэлэм далбар олбоххо
Талан олорботоун,
Онно тардыспатабын!

Эн баайын, үтүө суобас,
Майгыгар баһыйара...
Истин, иһирэх сылаас
Дьэизбит иһин кууһара...

02.01.1999

АҔАБЫН САНААТЫМ

(аҕабар Дунаев Григорий Ивановичка)

Аҕабын санаатым,
Чункуйан, мин бүгүн...
Ол иһин анаатым,
Биир хоһоон оҕотун.

Оттуургар-мастыыргар
Соҕотох буоланнын,
Куруутун аттыгар
Көмөҕө сылдыарым.

Оччоҕо хайбааннын,
Сүүспүттэн сыллыырын —
"Сүрэхтээх буоланнын
Эн дьонгун үөрдүөбүн...!"

Буруйу онорон
Аттыгар турарым...

Мөхпөккө өйдөтөн
Сүбэлиир буоларын...

Үксүгэр үөрдэммин
Аттыгар күлэрим...
Оччоҕо дьүһүннүүн
Эдэргэр түһэрин...

Ийэбин олоҕор
Дьоллоонгун олорбут,
Холобур онорор
Үтүөбүн билбитим...

04.05.1982

ӨЛӨӨНӨ

(кэргэним ийэтигэр Елена Осиповнага)

"Өлөөнө эбээбит" — дэһэллэр,
Ийэ, аҕа дэттэрбит сиэннэр...
"Хос эбээбит", — үөрсэллэр
Мытырыс-ытырыс хос сиэннэр...

Абыс уоннаах ийэбит бүгүн
Хараҕа сытыы, сыппат сүгүн...
Иистэнэн... элбэҕи бэлэхтиир,
Кээнчэ кэһиитин дьэ, биэртэлиир...

Оҕон оҕотуттан ол ордук,
Туох дьоло кэлиэ буоллаҕай?
Уһуннук олорортон, кырдык,
Туох үөрүүтэ кэлиэ турдаҕай?...

27.04.2000

АРАМААН

(кэргэним аҕатыгар, сэрии, үлэ ветераныгар Роман Петровичка)

Кэргэним аҕата Арамаан
Сэриигэ, үлэҕэ "атамаан!"
Өстөөххө биллибит бэтэрээн...
Ону суруйара сэтэрээн...

Эйэлээх олоххо Арамаан,
Суруйар дьарыга — арамаан.
Аны корреспондент дэттэрэн,
Биллибитэ олус сэтэрэн...

Оболорун таптыы иитэрэ,
Кытаанаба кырдык биллэрэ!
Онтукатын истин дьайыыта
Олох дьолун түһэ буолбута.

Олобун устата Өлөөнө,
Уостубат тапталын төлөнө!
Аттыгар сылдьара мэлээрэ,
Истин доҕор буолан тэлээрэ!

Доҕоро хаадылаан ыларын,
Биирдэрэ атаахтаан ыларын,
Элбэхтик да көрөр буоларбыт,
Сүрэхтиин долгуйан ыларбыт...

Бүгүн дьэ күтүөттэр, кийииттэр,
Элбэх-элбэх бытырыыс сиэннэр
Аҕабыт олобун салгыыллар,
Даньыылап кэскилин түстүүлэр!

09.05.2001

Кун сиригэр

цол оҕо төрөөн...

УОЛ ОҢО ТӨРӨӨН

Күн сиригэр уол оҕо төрөөн
Күөх кырыһы "аймыы мөхсөбүн!"
Ардыгар чаллах тиити сөрөөн
Суулларах баҕабын сөҕөбүн!

Ол бэйэм эйиэхэ атаахтаан,
"Сордонобун" аҕай наһаалаан...
Туохтааҕар да нуоҕай кэбирэх
Мин буолабын, намчы сэбирдэх.

20.10.1997

КӨРДӨҮҮ

*Дьылгаттан көрдөһүү кыага,
Олоххо талаһыы күүһэ!*

Дьылҕам анаа уһун үйэтэ!
Аҕал, өлбөт мэнэ үтэтэ!
Көнчүө ситимин үтүмэ!
Дьэбэлэй иинигэр үтүмэ!

Ой күнүм чабылхай күлүмэ,
Кырыы, саана, сэни күлүмэ!
Хара дьай күөт ыттыы үрүмэ,
Сор дьэбэрэтигэр симимэ!

Хата, өрүүтүн бииргэ сылдыях,
Айыы арчыһытара буолуох!
Мичээр, үөрүү кыымнарын түстүөх,
Дьонно дьол аартыгын тэлэйиэх!

25.07.02

САЛАЙДЫН

Кыра да суобас суох буолла!
Өйө суох суолас өлө туолла!
Көрсүө санаалаах арда атта,
Күөт ыппыт элэгэр барда!

Ыраас изйиит мэлийдэ,
Көңүл тапталбыт баһыйда...
Эдэр ыччаппыт издэйдэ,
Арыгы, байабык омурта...

Хара санаалаах киэптээтэ,
Бас баттах албыннаан тэптэ...
Халанангын таах матабын,
Кырбанангын эн сүтэбин...

Кыаҕа суохтар эһиннинэр!
Дьаданылар кыранныннар!
Көмүс тынгыраххын кыһын,
Бэйэн эрэ тускар кыһан!

Өй-санаа барыта харчы!
Босхо булуох мүччү-хаччы...
Үлэһит үбэ төлөммөт,
Уоран сизччи ирдэммэт...

Албын санаалаах суолас
Тус үйэтэ уһабатын!
Кырдык, ыраас, кэрэ суобас
Кэлэр үйэни салайдын!

07.02.1998

САХАБЫН

Мин Сахабын, Айылҕам төрөппүт Уолабын —
Итэҕэйэбин соҕотох Айыы Итэҕэлин!
Сырдыкка талаһар сизигэр сүгүрүйэбин,
Үтүө айылгым үс кутугар андаҕайабын!

Кыртастыы ойуолуур олобум долгунугар
Киирэн турабын олорчу барыны умнаммын...
Норуотум инники кэскилин түһүн түстэһэр,
"Кыахтаах эбиппин дуу?" — дьин бэйэбин сананаммын...

Этэбин: "Танараны олох итэҕэйбэппин,
Сибэтиэй киһи үөһэ олорон дьаһайарын...!
Айылҕам үс абылан ыырын итэҕэйэбин —
Сырдык күммүн, ийэ буор сирбин, ыраас халлааммын...!

Сахабын! Ол иһин барыны көнөтүк ылынабын!
Сымыяны, кырдыгы хайдах баарынан сыаналыыбын!
Албын эбиллэрин сайдыы эбит диэбэппин!
Айылҕа оҕотобун! Ону туохха да бизрбэппин!

18.09.1998

45607

ТАҒЫС!

Сахам норуотун Буулаҕа Санаата, Өркөн Өйө!
Үйэ уларыыр суо хабыр киирсиитигэр өлө,
Быстах дьылҕа иинин түгэһэр тимирэ сүтүмэ!
Харана-дьай абааһы сиир күүһүгэр бэринимэ!

Иинэһэс иирэ талахпыт курдук иилии эрийсэн,
Тын хатыытын кылаанын санатан, өрө тэптэрэн,
Харанаҕа тыкпыт үрүн көмүс күннүү сыдьаайан,
Үөһэ көтөн таҕыс! Сахалыы Уруйдан-Айхаллан!

10.09.1998

СИМЭЛИТИЭМ!

Суо дьыл аргыһа, хара санаа абааһыта!
Кэлиий миэхэ! Киирсиэххэ, дыансал сатаната!...
Кэллэргин аңала мэйиигин булкуйуом,
Түүлээх холбукаһын дьалкытыам, искин иирдизэм,
Үрүмэ чэчэгэйгин тэһизэм, үнтү мэлийиэм!
Дьан олбох олоххуттан ончу симэлитизэм
Уонна, хайаан да ииннээн баран ончу тэйиэм!

10.09.1998

АНТАХ...

Айар үлэм умайыан ситэри умайбат!
Үлэм оргуйан тахсыан тоҕо оргуйбат?!
Кыаллыбат, өйдөспөт сыһыаннар булкуйаллар,
Өйбөр-санаабар үөскээннэр тууйаллар!

Манньык кычымаан кэммэр, "били аспытын"
Амтаһыйан чэлчээн уоскуйуох буолабын...
Ыллаан -туойан илбис тыыммын таһаарабын,
Албын дуоһуйуу табылын ылынабын...

"Ытыктыыр атаспын" көрсөбүн,
Олус үлүһүйэн хойутаан хаалабын...
Дьизэбэр "күнүү кымньыыта" көрсөр абара,
Өйдөспөт өһөс тылларбытын аттара...

Кэскилбитин кэбиннэрэр күөх моҕой-утах,
Ньалҕарыйбыт сил-сирэйгин кизэр гын, антах!
Тохтооботоххо, анараа да дойдуга,
Арахсыбакка угуобун, угаайыга!

28.12.2000

МУЗАБАР

Төлө тутуом диэн олус көнөстүм...
Ол иһин сүрэхпэр сөнөртүм...
Эйиэхэһэ этиэхтээх изийибин,
Тус бэйэһэр аһахтаах кистэлбин...

Дьин анабыл тыллары булбакка
Түүннэри ылгыбын хам буолбакка...
Хара чуоһур суһуоххар умсаммын
Утуйар түлүк уугун аймааммын...

Аартык суола баар! Булан тэйиэһим!
Билинэр кэмнэр эрэн, тийиэһим!
Оччоһо баһар миигин өйдүөһүң,
Оччоһо ыкса чугаһатыаһың!

31.10.2000

СЫРСА

Олоһум дьылҕатын сыаната —
Үтүөһэ талаһар кыамтата...
Ол кыаһым толору кээмэйэ
Айылгым, сигилим сэмэйэ...

Кутум-сүрүм сылаас туоната —
Ил санаам ыраас эркээйтэ...
Сырыы сылдьар эйгэм тулата —
Киһи-аймах талар ырата...

Күөх ньаассын солко сирим кырса
Миигин экирэтэ кылыһа,
Үрүн тунах илгэни сырсар,
Үөрө-көтө сөтүөлүү умсар.

12.07.1998

ТААБЫРЫН

Бүгүннүттэн олорор олоһум сорҕото,
Ааһыллан бүтэн эрэр кинигэм тобоһо...
Инники олорор олбоһум оночото,
Таайыллан бүтэн эрэр таабырын тобоһо...

Тоҕо мин, түүлбэр өрүү олоһум салгытыын
Ааһар түмүк ахсаанна киллэрдим, айыытын!
Ыалдьар ыарыым искэнэ көбөн, ыксатан дуу?
Олохпут долгунун уйбакка, санаарҕаан дуу?...

26.10.1997

ЭППЭТЭ

Күһүнгү тэлээрэр саһарбыт сэбирдэх,
Эдэр эрчимим убарыйар бэлиэтэ.
Тус олобум ыырыгар талаһар сэрэх
Үөрэбин, ол хара кэрдийһи эппэтэ...

Айылһам алһаһа — олохлут кылһаһа...
Элэс санаабыт буолан куотума ааһа...
Тохтуу түһүүй, сэхэргээ, дьолбут туһунан...
Сылдыма дьылһаны быһаара туһунан!

12.08.1998

ДЬАХТАРЫ

Дьахтар кыһыһарыттан
Оннообор этин саллан,
Эргийэ сылдыһа саантаан:
"Тохтоо-ооруу", — диэн ааттаан...

Дьахтар сылаас мичээрэ,
Куустун арай тэлээрэ!
Кууһуоһа дьэ, сэнээрэ,
Эйэ, тойук эйээрэ!

Кыыс, ийэ, эбээ, санас —
Өй-санаа олус чараас!
Харыстыаһын, таптыаһын
Дьахтары уруйдуоһун!

06.07.1999

ДЬАЙЫЫ

Бу күн сиригэр адьаһын таайыллыбат,
Таабырын тоһото тоһо арыллыбат?...
Табыл алыбын имэнирдэр изйиитэ,
Кырдыбыт сүрэх эдэригэр түһүүтэ?

Олохлут этигэн сүүрээнин дьайыыта,
Таптал ыарыытын сүмэһинин дьайыыта
Холоруктуу илии ытыллан ылыыта,
Буолуо дуо, инник сыһыанна хам кууһуута...

10.08.1998

КУОТУУ

Сымыһа сиигирбит эркинэ миигин кыһыһа,
Тапталлаах биссээхпин көтүрэр сиигин сыныһа!
Ыламмын Эн ыраас, кураанах хоскор ыйыаһым
Уонна: "Эйиэхэ букатын кэллим", — диэн этиэһим...

02.09.1998

БАЙ!

(Биир айдааннаах муньахтан санаа)

Олоххо тоһо баһас кыһыытай,
Албын, сымыһа кыһаа туруута!
Эн ыраас санаалаах тураннын, бай,
Өссө балылларын баар ээ, абата!

Бүгүнгү кэммит содур быһыытын
Баһыйар түмүккэ аһаллаһа,
Эн биһиги олохлут салгыытын
Ыллык суола ыарахан, саныаһа!

Утары охсуһар күүспүн муньан
Киирсэр баһабын убарыппалпын!
Үтүө майгылаах бар-дьоммун түмэн
Кыһайар эрэлбин ыһыктыбалпын!

13.10.1998

СҮТЭ

Хаһан тэйэбит оһол, ыарыы?!
Сылдыабыт аттыбар өрүү ыаллыы!
Арахсыбат харахпыттан кылдыы,
Эккирэтэр сылайбакка кырдыы?

Ол эрээри санаам мизнэ бөһөх!
Олохпор киирсэбин ити бөлөх
Хара далайга тимирэ сүтэ,
Симэлийдин күн сириттэн бүтэ!

13.10.1998

САҢА ДЬИЭ

Саһа дьийэһэ — саһа ыаллар
Саһа көһөннөр киирдилэр...
Үтүө мааны тылы этэр
Аймах, доһор дьон кэллилэр...

Эбээ, энээ эрдэ туран
Чэйи өрөн, остуол бэлэм...
Эдэр дьоммут онтон туран,
Үөрүү-көтүү олус баһаам!

Дьизэбит иһин тымныы тыына
Курдат сүүрэ, сайа холпотун!
Ардах, силбик сиигин чаана
Инэ-сүтэ хоммотун!

12.05.1999

ТУРА ОҔУС

Ылар санаа быылгын бүрүнэн
Кэллин, үөмэн, дьэ бүгүн эн...
Ол миэхэ тугу да эплэт,
Ыра санаам отой сүппэт!

Чачархай, сырдык күлүм күн
Үлтүрүтүө буор күлүккүн!
Эбиллиэ онно сэргэбим
Уонна модун ис сүрэбим!

Тыйыс быабыт сөлүннэбэ!
Көңүл ыырын тэриннэбэ!
Тура оҔус! Тизтэйиэххэ!
Дьол олбобун тэриниэххэ!

01.09.2001

ТАЛАҢЫЫ

Кырдыы эмэн ылар кырыһынын кырыга
Кырытынан көрөн миэхэ чугаһаата...
Олоххо ырааска талаһыы кырдыга
Саараама, ол сүрүн-кутун ылыммата!

Ол иһин Эйиэхэ, Айылгым, уунабын
Сылаас илиибин, тапталгар сүгүрүйэн!
Хоһоон, ырыа айар абыгар умсабын
Хараны үүт үрүнгүнэн суруйабын.

06.07.1999

ХААР

Хаар баар буолан — тула сырдык, ыраас!
Хаар баар буолан — манна сыһыан сылаас!

Үөрбүт киһи хараба, хаарга баар!
Ырыа иэйэр алыба, хаарга баар!

Үрүң тунах хаар — Үүнэр дьыл Анала!
Кырыа кыламан — кэлэр кэм Кэскилэ!
Хаарга баар — ийэ, аҕа мичээрэ!
Хаарга баар — эбээ, эһээ үөрүүтэ!
ОҔо-аймах таптала, хаарга баар!
Эдэргэ — саас кэрэтэ, хаарга баар!

17.01.2001

СҮТЭЛЛЭР

Уһун сыңдалбан сындыыс айаннар,
Өксөйө дабайар тыйыс айаннар
Будулуйа мөхсөн ылаллар,
Утары чысхааны ыталлар...

Холку сэмэй бэйэбин кэтээннэр,
Самнарыта кыынньаллар сэнээннэр!
Ол эрэн, харса суоххун таайаннар,
Дьарбара сүтэллэр, оо, саатаннар!

18.12.2002

ЫТЫКТААН...

А.С. Пушкин 200 сылыгар ананар

Ааспыт олобун Эйиэнэ, холорук!
Сылдыбатабын Эн олус холкутук...
Ыраас таптала көмүскээн сытытык
Куорсун бөрүөн айбыта олус астык!

Ааспыт олобун Эйиэнэ, ытылбан!
Сылдыбыт сырыыларын, Уот Чабылбан!
Илэ айбардыы сылдыбыт сымыйа
Кыайарын, илгэрин ордук кыһыйа!

Лирика нуолур солко түү кынатын
Иилинэн, өрө көтөн тахсыбытын...
Туймаарда көтүтэр музан алыба
Бүгүн тыыннаах кылыстыы күүстээх аба!

Эн Улуукан айыыгар сүгүрүйэн,
Эн Сүдү хоһуйар кыаххын билинэн,
Ураанхай омуқ үтүө ааккын ааттаан,
Уруйдуур-айхаллыыр бүгүн ытыктаан!

ДОРООБО!

Лирика эйгэтигэр Пушкин диэн аат
Хас биирдии хоһоонньукка этэр: "Кытаат!"
Муза аанын кизнник тэлэйэ аһаат:
"Мин кэллим, дорообо!"— диэм, ааны сабаат!

ӨЛҮӨНЭ

Быстах кутум тууйар төлөркөй дьаллыгар,
Өйдүүн-санаалыын суос бэринэр баатыгар,
Тумарык санаа хара-дьай балыырыгар
Тутуллан сыттым харана дьайдарыгар...

Онно ыңырбытым көмөҕө, Өлүөнэ,
Сайаҕас сахалыы сыһыанһын эрэнэ...
Ол кэннэ хара чуоһур суһуоххар умса
Сөтүөлүүбүн түүлбэр дьол кыымнарын сомсо...

11.11.1996

ЭРГИТИН!

(1993 сыллаагы олохтон)

Бу олохтон эр сэнэҕим эһиннэ!...
Сүр кутум хара дьайга сөрүөһүннэ!
Тиниргэс сүрэҕим олус сорсуйда!...
Талаһар ыра санаам сөбүрүйдэ!...

Кураанах тыл мээрэли күүбүргээтэ,
Кырдык кыымын буор күдэннэ көтүтэ!
Добун Халлааммыт күннүүн симитиннэ!
Сирбит симэҕэ кытта кыбыһынна!

Манньык олохтон уйулҕам хамсаата!
Уйан сүрэҕим хаанынан ытаата!
Айылҕам! Айылгым! Ылын, тохтотун!
Үтүөнү, суобаһы силбээн эргитин!

17.05.1999

КӨМӨЛӨС

(Быыбартан санаа)

Санаа түһүүтүн түн күлүк кэмнэрэ,
Суор кыланар ыыс-ыар түгэннэрэ
Элиэтии араһсыбакка көттүлэр,
Утуу-субуу сабыта түстүлэр...

Хас күн сырдык күлүмүн аахсыбакка,
Дууһам ыраас ил иитин сынһаппакка,
Дьылҕам туорун кырааннар аймыллар...
Түгүнэрэ тобулута тонсуйаллар...

Көмөлөс! Өһөс, хаһыс, бор-тор майгым,
Дурда-хаһа буол, сахалыы айылгым!
Кизэр илт, хара балыыр эгэлгэтин,
Тэлэйэ, ыраас урсун чөл эйгэтин..!

21.01.2002

ДЬЫЛҔАМ

Олуһун тэбизһирэн тураммын,
Эһин дьикти муза эгэлгэ тамын,
Аптаах илбиһин имэнэр умсабын,
Көмүс түү кынаатыгар уйдарабын...

Айбыт айылгым ийэ буор кутугар,
Айылҕам иччилээх музыкатыгар,
Сырдык эриэн хотоолун көбүөрүгэр
Таалалыыбын ып-ыраас куйаарыгар...

Аламай ой күнүм уруйдуу көрсөр...
Күдэн хара былыт күрэнэ көтөр...
Күрүлэс самыыр сэрэнэн ибиирэр...
Тэргэн ыйым абылыы имэрийэр...

14.02.2002

ОНТО

Күөх халлааммыт нэлэс көбүөрө,
Көтөр, сүүрэр, умсар... көб үөрэ...
Айылҕа айбыта баар аҕай
... Уонна, онто, олус баараһай!

14.05.2002

БЫСТЫЫ

Арыгы
Аһыы!
Ыһыы —
Хаһыы!
Кыыллыы
Барыы ...
Ыттыы
Быһыы...

Кырыы
Сырыы —
Ыларыы
Сыстыы!
Ыбылы
Ылыы!
Кыллыы
Быстыы!

26.01.2002

АЙА

Күөх мөбөй ньуолбан сирэйэ кэлтэй!
Сыстыма, отой! Өйүм-санаам тэй!
Эйигин куоһараары үгүс айа
Кылыытын туораатым, оо, дэлби сылайа...

30.02.02

өйдөө

Албын тыл түгэсэ —
Арыгы, пиибэ чэлгэсэ!
Көлбүн сыһыан тумана —
Куурбут өйбүт өл тамана!
Бөрө, саһыл ньымаата —
Билсии, көссүү хабыр дьаата!
Тыйыс майгыбыт тыала —
Үөхсүү, охсуһуу тус сыала!
Көр, эргиччи ыттыйыы —
Быһахтаныы да ытыһыы!
Наркотик иитэ ити —
Иирэн ыйаныы, тимирии!
Секс, байабык киинэбит —
Суос ырыынак киинэ эбит!
Албастан мүччү-хаччы,
Уоруу суола-сидьин харчы!
Обочолуу обордо!
Ойбон иитигэр олорто!
Чөл олохтон араарда!
Тэргэн уоһугар туруорда,
Эдэри өйүн сүүйдэ
Иринэ дьаат мүөтүн сүүртэ!
Өйдөө! Хаһан да Излсин,
Бизэриэ суоһа сэттэ иэскин!

22.05.00

Олохпор —
танталым!
Чйэбэр —
эрэлим!

ОНОН...

Аттыбар суоххар, тулаайах оѳобун!
Аттыбар суоххар, мин, муммут оѳобун!
Эйигин суохтуубун — мин уонна туннук!
Барар-кэлэр сирим — харана муннук!

Кэргэним кэл!
Түргэнник!
Онон бүтэр!

16.02.1999

КЭРЭЧЭЭНЭ

(кэргэммэр ырыа)

Көрүстүм саха кыыһын,
Күн тахсарын кэриэтэ!
Күлэрэ кэрэтин,
Көрөөт сүрэмим үөрдэ!

Хос ырыата:

Кэрэчээнэ кыысчааныам,
Күлэргин бэлэхтээриий
Куруутун дьол туһугар!

Хаамаргын мин холоотум
Кыталык үнкүүтүгэр,
Кэрэ ыраас куоласкын
Күөрэгэйгэ холоотум!

Сахам нарын кыысчаана
Санаабыт санаан туоллун!
Эргиччи дьол аргыстан,
Эппит тылым туоллунууй!

24.07.1978

ТАПТАЛ УТАҒА

(кэргэммэр)

Ийэлээх-аҕабын таптыырын курдук таптаа,
Үйэм тухары сибэккинэн симиэмим!
Оѳолоргун таптыырын курдук миигин таптаа,
Эн нарын дууһабын ырыабынан дуйдуоѳум!

Таптыыр аспын астаан аһатар буоллаххына,
Күн кэрэтин барытын эйиэхэ аҕалыам!
Үөрүүбүн, хомолтобун үллэһиннэххинэ,
Бүтүн олохпун эйиэхэ анаан тэриниэм,

Олоххор олоххун миэхэ анаатаххына,
Айбыт айылҕабытыттан көрдөһүөм ааттаһа:
"Харыстаа дуу, ыалдьыттан, кырдьыттан кинини,
Мин таптыыр, олоѳум аналым барахсаны!..."

10.11.1992

СУО ДЬЫЛГА

(кэргэммэр)

Доѳорум санаарҕаама, курутуйума,
Олоруохпут биһиги үөрүү кыымын ыһа!
Дьылҕа-хааммыт сордонума, кыһаныма —
Олохпут суолун солоон сор аанын аһа!

Ханнык да ыарахан, курус, хара дьансалга,
Сэгэриэм өйөһүөххэ, сүүс сүүспүтүттэн...
Харыстыахха тапталбытын суо дьылга,
Олох уостар, өһүллэр, кэхтэр кэммиттэн.

Хос быһаарыы:

Суо дьыл — сүдү, суостаах кэм.

Дьяңсал — ыар саңа, сорууан баһаагырдыы.

12.10.1993

КЭРГЭММЭР

Добун ып-ыраас күөх куйаар халлаан ыыра —
эн сып-сылаас мичээринэн сырдыырын кэриэтэ.
Үрүйэм чырылас сүүрүгүн оонньуута —
эн чап-чачыгырас күлүүн изийитин кэрэтэ.
Сайа охсор күөх суугун чараным салгына —
эн мип-минньигэс мүүттээх сытын угарар дыргыла.
Итини барытын холбоон миигин дьоллуур —
олоѳум күүстээх, эрэллээх, ыраас таптала!

Үрүн күн сылытар имэннээх угута —
эн илиин хаарыйар уот таарылын кэриэтэ.
Ол угуттан уһуктар сир-дойду изэнэ —
эн билэр-көрөр, үөрэтэр кыһан эйгэтэ.
Сир сибэккилэрэ, кып-кыракый оҕолор —
эн ыран дьолго талаһар кэрэлэрэ.
Ол кэрэлэртэн айаарар тыргыллар —
Эн ийэ буолар ааккын үйэтитиэхтэрэ.

11.05.1999

КЭРГЭММЭР

(Төрөөбүт күнүгэр)

Аргыстас доборум сарыаллыын
Сылайар куруһун билбэккэ...
Өрүүтүн аттыгар арыаллыыр
Тапталын сылааны эппэккэ...
Кырдьары сабахха кыйдаангын
Эрчимнээх айаны айаннаа.
Кэрэни, ырааһы санаангын
Олоххор үөрүүнү айхаллаа.
Оҕолор улаатан дьоллууллар,
Сизинэрбит элбээннэр үөрдэллэр...
Бу сиргэ уһуннук опоруох!
Бэриллэр аналы толоруох!

06.11.1999

АХТЫЛБАН КҮҮНЭ

Кэргэммин куустум!
Таптала боччум!
Төлөрүүдэ курум,
Сөлүннэ тимэжим...!

26.06.1993

КЫРДЬЫЫ БЭЛИЭТЭ

Кыраһыабай да кыыһы көрдүм
мин бүгүн!
Ороммор сыппатым мин сүгүн!
Кырдын эрэрим эрэ, миигин тохотто!
Кинизхэ бабарбыт бабабын охтордо!

20.08.1993

ТЭННЭЭНИН

Дьахтар буута кылбанныыр
Хара дьууппа быһынан,
Куобах куотан кылбанныыр
Хара тыабыт быһынан...

21.05.1996

ЭР КИИ БУОЛ

Морохоно курдук буолума!
Майтал аймағы хомотума!
Көнчүө ситимнэрин тардыма!
Кырдаайы ыһаабын ыһыма!

Хос быһаарыы:

Морохоно — аттаммыт оғус

Майтал — дьахтар

Көнчүө — мэхэй, моһол

Кырдаайы — оңоойу

22.12.1993

ДЬОЛТОН ДЬОЛ

Бултаан-алтаан кэлэн,
Сылаас хоойго киирдим!
Тымыр, иниир күүрэн,
Таптал уотун уматтым!

29.03.1995

ТЫАЛ

Былааччыйатын тыал арыян
Кыыс кылбаа таһаатын көрдөрдө...
Онтукатын саба тарынан
Кыбыстан уостара чорбойдо...

Тырабаастаах чараас танастар
Тыалбытын оннообор кыынныыллар...
Эгэ дуо, эр дьон хаалсыбаттар,
Таһырдыа сүгүн "хаамсыбаттар!"

28.06.1999

ИМЭН

Иннибэр эдэр дьахтар иһэр!
Сүрэхлэр тырым кыыма түһэр!
Тымырбар хаан итийэ тэбэр,
Таптал имэн алыбын эбэр!
Инчэбэй намчы изэии талах,
Имигэс таһаа, сылаас кутук...
Чараас танас курдат имиллэр...
Эр бэрдэ тулуйбат үлүгэр!...

09.02.2000

ТЫКТА

Соноёһу өрүтэ мөһүһүннэрэн,
Уот татакай дохсун Уоланы сыһытта!
Оннооһор тонг, бэриммэт сүрэх кэбирээн
Чысхаан буурһабыт тохтоон иһийэ саста..!

Түһнүгүнэн ыйбыт имэрийэ тыкта,
Эдэр дьахтар кэрэ таһаатын тупсара...
Бу түгэнгэ дьол ил сүмэһинэ тыкта,
Икки тонуй сүрэх такалын уһуора!

30.05.2000

*Барылары
таптыыбын,
дьоллоох оҕо дьуолабын*

КИРТИТИМЭ

(уолаттарбар Григорийга, Валентинца кэс тыл)

Төрөппүт оџом, уолум, күн сиригэр тус дьылбаар,
Аџан туһаайан, кэс тылын этэр: "Эрэн ис кыахар!
Ол эрэн олох умнума, аџа дьонун сүбэтин!
Ытыктаанһын, ырыналаанһын өрүү ыл, сүмэтин!

Албынһа атыланыма! Суо дьылга бэринимэ!
Кыайар түгэнгэр бэйэбиттэн биир да сүөм үрдээмэ!
Хотторор кэмнэр санаабын түһэрэ сэнэнимэ!
Хобдох быһыыга суобаскын атылаан киртидимэ!

Дьон холус сүлүһүннээх тылларыттан хоргутума,
Төттөрү өрөйөн-чөрөйөн биэр, айманыма!
Ис туруккун олус аймаама, ыһыма-тоџума!
Сүрэххэр-быаргар диринник инэрэ тутума!

Түөскүн мөтөтөн дохсуннук, эрэл кымын кытары
Айаннаа олоххор, өрүү чэбдик салгын утары!
Уолум эрэ буолларгын баай буол — Ыраас Тапталгынан,
Сырдык, күүстээх санаабынан, Сахалыы Алгыһынан!

27.04.2001

ЛЕНАБАР

Иккис төгүл мин эһээ
Аатын ыллым бэџэһээ!
Бэлэхтиир уол сиэнинэн
Кыһым киһи сиэринэн.

Ыллаџа эһээ аатын,
Бу кыракый баатырын..!
Үөскээн элбээн истиннэр
Аџа ууһун дэлэттиннэр!

Улаханһык эппэлпин!
Кэбис киһиргээбэлпин!
Ол эрэн дьылџам тистин,
Дьол саламатын хаттын...

08.07.1999

НАТАШКАБАР

Кыһыым аџалла кыысчааны,
Бэйэтинии сиэн кыысчааны!

Үөрүү кыымнарын сандаарта!
Салама ыһыабын ыста!

Оџоттон ордук ама, Дьол
Баарын отой билбэтим, дуол!
Сиэннэрбит элбээн үөрдэллэр,
Олоџу салгыы түстүүллэр...

Сэрии, хара санаа сиргэ
Аргыстаспатыннар сэргэ!
Ураанхай саха дэлэйдин,
Кэскиллээх ыччат тэнийдин!

19.12.2000

ЕГОРКА

(сиэммэр)

Быйыл күһүн улахан сиэним
Оскуолаџа кириэ, "сэнээмиим!"
Кинигэ бөџөтүн ааџаџа,
Олус түргэнник улаатыаџа...

Ама үөрэх киһитэ буолан
"Улахан" киһи боччумуран..
Атаахтыыра отой уурайыа,
Туһунан оронно утуйуо...

Ийэбин, аџабын үөрдэнгин,
Эбээбин, эһээбин дьоллоонгун
Үөрэхтээх киһи буол, кытаатыый!
Киһи бэрдэ буолан улаатыый!

27.04.2001

ИСТИН! СИЭННЭННИМ!

(сиэммэр Күһүнэйбэр)

Истин! Сиэннэнним! Дьоллоох да киһибин!
Оџом оџото күндү да киһигин!
Тугу барытын умнаммын тийиэм мин,
Илиибэр көтөџөн кууһуом-сыллыам сиэммин.

Оџом барахсан миигин билэн мөхсөр,
Күлэн ымманыар, илиитин биэрэр..
Ол аайы сүрэџим сылаанһыа тэбэр,
Туох эрэ кэрэ сүүрээн олорчу кууһар.

Минньигэс да минньигэс үүт сыттаах,
Кып-кыракый сизним кыыс, Күннэй ааттаах!
Баҕарабын, буол, күн сиригэр дьоллоох,
Толору кымыстаах чороонноох...

17.06.1998

ХАЛААН

(сизммэр Күннэйгэ)

Сизнчээним кыысчаан Күннэйчээн,
Харахтара икки көлүкэчээн
Арыт, олус халааннааннар,
Айдаан бөбөтүн тардаллар...

12.02.1999

ҮӨРТЭ

(сизним Күннэй 1 сааһыгар)

Бүгүн сизн кыысчааным биирин туолла!
Сүрээбим долгуйа үөрүүнэн туолла!
Эбиитин хааман байбардаан үөртэ...
Сагарбыта буолан, көр, өссө эптэ!

Көрүң, киһин үөннэнэн мичинниир,
Үөрэн, күлэн чачыгыры мичээрдиир...
Манньык киһини ким таптыа суоҕай?
Инчэҕэй эттээх долгуйбат буолуоҕай?

17.04.1999

ОҕО ДЬОЛО!

(сизммэр Яникка)

Ийэ дьоло — оҕоҕо!
Аҕа дьоло — оҕоҕо!
Оҕо дьоло — ийэҕэ,
Дьоло өссө аҕаҕа!

Холбоһуо эбии эбээ
Уонна хайаан да эһээ...
Сылаас мичээр сотору
Киирэн кэлиэ толору!

Онтон эдьий ханнаний?
Убаай хаһан кэлэрий?
Балтым ханна ойбутай?
Барыларын таптаабын,
Доллоох оҕо буолабын!

22.05.2000

САШОК

(сизним биир сааһыгар)

Биир сизним аата, Сашок!
Оннук оҕо "ханна да шуох"!
Минньигэс да минньигэс
Бэтиэхэлээх да эриэккэс!
Маама үүтүн умнубат,
"Эбээтин да тумнубат"...

Биир сизним аата, Сашок!
Оннук оҕо "ханна да шуох"!
Ууну олус сөбүлүүр,
Ванна иһигэр үнкүүлүүр.
Сылбырхай, кытыгырас...
Көрүөх бэттэх тилигирэс...

Биир сизним аата, Сашок!
Оннук оҕо "ханна да шуох"!
Сүрдээх диэн тулуурдаах
Өрүү кинигэ тутуурдаах!
Барытыгар кыттыһар,
Сөрү сөпкө быһаарсыһар!

07.07.2000

БИИРГЭ

(сизммэр Сашокка)

Көр, кып-кыра тойтоҕоркоон киһиттэн,
Ити мурун бөүтэ тапталлаах чээн сизммиттэн,
Ырынгалаан, өрүү холобур ылабын,
Кинилиин тэнгэ күн-түүн бииргэ сайдабын..

Хардары холобур эһээттэн буоллаҕа!
Саамай күүстээхтэн күүстээх эһээ буоллаҕа!
Сизммин көрөр-истэр аналлаах буоламмын,
Сирдээҕи дьолу урут онтон билэбин!

21.03.2001

ХАРЫСТЫАХ

(сизммэр Сашенькаҕа)

Кып-кыра атаспыт
Сып-сытыы тумустаах.
Чуопчаарар сэгэрбит
Чычыптыыр майгылаах.

Хоногор быһылаах,
Мотогор таһаалаах,
Төгүрүк харахтаах,
Тарабар атахтаах.

Сайыны уруйдаан
Киэргэтэр дьылжалаах.
Чырыптаан сапсынан
Уруйдуур тойуктаах.

Айылбаттан сизрдээх,
Айылгыттан туомнаах,
Салгын кут оботун
Харыстыах тустааххын!

13.04.2000

ТУЛА

(сизэмэр Сашенькага)

Сонуй харах,
Сарас тарбах,
Солко баттах,
Уоспут бэттэх...

Нуобай лабаа
Нарын олус.
Тарах салаа
Атаах собус.

Мурун бүөтэ,
Тырым мичээр,
Куруук үөтэ
Тула тэлээр!

Сизэнчээн кыысчаан,
Оһом сыысчаан...
Дьолун тула,
Үөртүн тула...

07.11.2002

*Олохпор көрсүбүт
ытык доғотторум,
олдохпор түс-бас
сүрүн доһонум...
(анабыллар)*

ДЕПУТАТ А.В.КРИВОШАПКИНГА

(60 сааһын көрсө)

Олобун дьылбатын сыаната —
Үтүөбү талаһар кыамтата...
Ол кыабын толору кээмэйэ —
Айылгын, сигилин сэмэйэ...

Кутун-сүрүн сылаас туоната —
Ил санаан сылаас эркээйтэ...
Сырыы сылдыар эйгэн тулата
Киһи-аймах талар ырата...

Күөх ньаассын солко сирин кырса
Эйигин экирэтэр кылыйса,
Үрүн тунах илгэни сырса
Араначчылыра сымса...

16.10.2000

ИККИЭН

(депутат А.Гольдмаңца анаар)

Талаһар ыра санаам дьылбатын туоната,
Дьулуһар кэрэ эйгэм кэмнэммет сыаната —
Күн бүгүн түгэбү кестүбэт чүөмпү үрэх...
Тонуй сыһыан баһыйбыт хара балыыр күрэх

Кылана-аймана мөхсөр тулуурдаах сүрэх,
Сиэргин быһаарар айыыгар түөрэххин бырах!
Иккиэн суо дьыл сөллүбэт бутуур быатын сүөрүөх,
Үрүн күммүт мүөт утабын ыймахтыы сүүрүөх...!

11.12.1998

ТЫЫННААХПАР

(композитор З.К.Стелановка)

Истиэхпин баһарабын тыыннаахпар,
Элбэх хайһал дьин дьэс эт тылларын!
Көрүөхпүн баһарабын тыыннаахпар,
Махтал сылаас истин мичээрдерин!

Тонуй дьэбэлэй кууһар дьыбара
Үтүө дьоммун сордуурун кырыбын!
Ол кэриэтэ тон буор кууһара
Антах бардахха: "Сөп ээ", — саныбын...

Айылгым, киһи буолар аналбар,
Ыраас илгэ тыынын илбийдин...
Ийэ кутум үйэлиир баатыгар,
Күөх урсуну аартыкпар тэлгээтин!

СӨЛӨГӨЙ

(поэт Урсунца)

Талаһар тапталым ыарыыта,
Кэмнэммет суо хаан добун ыра!
Сүһүөхтээн сүгүрүйэр баата,
Сорсуйбут санаабын сайгыыра...

Олохпор таптал энэлгэнэ —
Үөрүү-хомолто сөлөгөйө,
Онтон көрөн наардырым миэнэ,
Суобаһы талар киһи өйө...

12.10.1998

СИТИМ

(эдьийи Дорага)

Эйэлэс, көрдөһөбүн, Айылба!
Аһыныый, сир оһотун Адьырба!
Мин буолабын эһиэхэ, саһахха
Ол саспыт күнтэн тыкпыт саһарба!

Ис айылгым бэринэр киһиэхэ,
Тирбэбэ быа буолабын эһиэхэ...
Онон Айылба тыына уһурун
Быһаарар дьылбалаахпын уһуурун...

Күммүт сириттэн матар түгэммэр,
Адьырба эмиэ өлөн сүтүөбү!
Айылба симэлийэр быатыгар,
Олохпун чөл ситимэ быстыаба!

30.12.1997

СЭКИ

(поэт Василий Ушницкайга)

Сэки бэйиэт, убайым Уһуунускай
Уһун уускай суолунан айаннаама.
"Тап! Тал!" — диэн анаммыт айар абылын,
Өйдөө, олоххор — Сүдү Таптал!

Турума, сир ортотугар **уолуйан**...
Уол уйан табыс, Муза Чылчаалыгар!
Сүүрбэ биирис үйэбэ Эн **хатылан**,
Хат ылан, санардан Көмүс Бөрүөбүн!

Биһиги утарсыыны да **көрсүбүппүт**...
Көр, бүппүт ээ, букатын онтуклут дьэ!
Баҕарар санаабыт оо, түһэ **тийбит**!
Тий бит, өрүү баҕа туолар туһугар!

Сүгүрүйэбин, талаангар **Сэки**!
Чэ, көтөбүөххэ эрэ бүгүн, **Саке**!
Кытаат, өссө өрөйөн-чөрөйөн **биэр**!
Кырдьары билбэккэ, өрө **биэр**!

25.12.2000

СЭКСЭЙБИТ

(художник Сэксэй Сэмэн кэриэһигэр)

Сырдык олоххо талаһы абылана,
Ол абылан олус уохтаах ил имэнэ,
Тириллэ тардыллыбыт үрүн холуста
Лынкыныыр хобо тыаһын өрүү саната,
Сүрэбэ тэбэр ыар тыыны сэлэйэ,
Өрүү үөрүү сайаҕас аанын тэлэйэ!

Айар талаанын дьин ис дьэс айылгытын
Норуоккар кизн тутта өрүү анаабытын!
Сэттэ араас өн кустугун оонньотоннун
Ыл-ыраас, сылаас урсунун тэлгээбитин!
Ыччаккар сайды аартыгын арийбытын,
Ол иһин Эн Сүдү ааккын ааттаппытын!

Түмүккэ этэбит: "Доборбут Сэксэйбит,
Дууһата чахчыта сырдыкка сэксэйбит,
Сүрэбин чопчутун кэрэбэ тэлэйбит,
Олобун урсунун ыраастык сэлэйбит,
Кэскилин онкулун үйэбэ тэрийбит,
Талаанын норуокка сүппэттик инэрбит!"

12.10.2001

УМСУУРАҔА

Дьолго талаһы изийэр ытабылын,
Сүрэби үөрдэр дуоһуйуу ыарыһын,
Уоттаах убурал уотунан тэһииннээн,
Олох сэргэтигэр ыпсары баайдын.

Имэннээх поэзиян ии алыба
Сылаас обуйукаан уоскуттан уоба,
Унгара эмэ, туймаарда ууруулар,
Сырдык абылан толоонно сирдииллэр...

Умсуура Куо, Эн син биир Умсулбан Куо...
Кыбыстыы эмпэрэ сыырыгар син дуо...
Турума изнигийэн! Айанныы тур...
Көнүллүк, холкутук көтүтэ тур...

24.12.1998

СААРААМА...

(поэт Р.Даниловка)

Аахтаха убайбыт хоһоонноро
Хас тылын барытын дорҕоонноро —
"Тыңааһын, сүрэх тэбиитэ,
Тымыр, ньиэрбэ түмүллүүтэ"

Хоһоонньут уонна хоһоон алыба,
Бэйэн этэргини — "кыыбағалаах".*
"Холонон көрүөн" кини аба
"Хостоммоттуу оруохтаах!"

Эмиэ да бастакы бэйиэт-эротик,
Эмиэ даҕаны бастын бэйиэт-лирик!
Убайбыт олус маладьыас!
Санаатын түһэрбэт ээ. Биэс!

"Халдьаайыга эрэ табыстахха
Хам барыһыбын" дии санаама!
Онно да сүгүн сыппакка,
Ырыаһын көтүтүөбүн, саараама...

* "Умсулбан" — Р.Данилов кинигэтэ

11.05.1999

ПОЭТТАР ӨЛБӨТТӨР

(Нам поэттара Н.Рыкунов,
И.Еремеев сырдык кэриэстэригэр)

Мин бүгүн доборбун сүтэрдим!
Тулаайах оҕолуу ытаатым!
Соботох туруйа хаһыта...
Сэбирдэх саһаран түһүүтэ...
Поэттар өллүлэр дэһэллэр! Сымыйа!
Поэттар хаһан да өспөттөр!
Өлбөт үөстээх талааннарын
Үйэ тухары саныахтара
Бар дьоно-сэргэтэ...
Айылгы,
Айылба,
Эн уонна мин...

Олохпун анала — кэм кэрдии,
Олус эрдэ кэлэбин ирдии!
Көрүү! Аһыйы тыына суоһуон!
Ким да быһыһыр айылаах суоһуон!

10.10.1995

СУОХТААТЫМ

(поэт Н.Рыкунов кэриэһигэр)

Суохтаатым убайбын Ыргыныап Ньюкулайы...
Ол сабана поэт, редактор, киил киһини...
Чабылхай талаан, үтүө ыраллаах убайы,
Айар үлэбэр өйөбүл буолбут киһини...

Суохтаатым редактор кыарабас сырдык хоһун!
"Оо, доборум дорообо!" — диэн үөрэ көрсөрүн!
"Хайа, туох кэһиһилээх кэллин, көрдөрө охсууй?..."
Санаан харабын ууланар... сүрэжим, тулуй!

Соботоһун чуумпуран олорон хоһугар
Мөһөр, көннөрөр, кылгатар, сөһөр, махтайар...
Харабар үтүө санаа кыым уота күлүмнээн
Үксүн үөрэн кэлэрэ күн курдук мичингээн:

"Бу хоһоон оҕото өйөбүл ыллабына,
Айар талааммыт кынаттанан көтүөбэ!
Бай, добор, ити кыымтан сабан бардабына
Улахан аартык суола арыллыа турдабына..."

08.12.1999

ХАТАТ

(поэт К.Еремеевка. "Хатаат" диэн
айар талааннаахтар түмсүүлэрин тэрийбитигэр)

Амма кэрэ, дыккы кытылынан,
Улуу Эриликтэр тыыннарыттан,
Энсиэлин энсиллэр хочотуттан
Талаанын табыстаба арыллан...!

"Даадар уоттарынан" сырдаттыллан,
"Отуу уотун" сылааһыгар итэн,
"Аччыгый арыттан" орох тэлэн,
"Туллук хаарын" сыатыгар биһиллэн,
"Сыккыс" уутуттан күүс-уох эбинэн,
"Иэйии" абыгар ыллаттаранһын,
Хатын-Арыыгар "Хата" сабанһын
Музан халһанын халыгыратаат,
Көтөн табыстабын Халыстыраат...!

"Даадар уоттара", "Отуу уота", "Аччыгый ары", "Сыккыс", "Туллук хаара", "Иэйии", "Хатаат" — айар түмсүүлэр ааттара

БЭЛИЭТИИБИТ

(поэт К.Еремеев 50 сааһын көрсө)

"Сыллар-хонуктар! Сааскы үөр кустуу субуһа көтөн ааһаллар..
Сүүспүтүгэр кырдыы бэлиэлэрин сурааһыннара элбиһиллэр..."
Суруйан хаалларбыт ити тылларын, биһиги көлүөнэбэ
Ситтилэр, тилэх баттаһан бу үүммүт сүүрбэ биирис үйэбэ!

Буолар буоллабы! Хайыһыр да кыахпыт суох, олох ыйааба тыйыс!
Бу олоххо дьылба хаан айылгыбыт оноһуута олус суос!
Бүгүн Ахтылһан киэһэтигэр мустаммыт кэллибит
Биэс уон сааскын, доботторун, Эн суох да буолларгың бэлиэтиибит!

Бэлиэтиибит, анаабыт хоһооннорун үйэлэнэллэригэр!
Бэлиэтиибит, айбыт ырыаларын ыллана туралларыгар!
Бэлиэтиибит, Калистрат диэн аат биһигиттэн сүппэтигэр!
Бэлиэтиибит, олох салһанан, Аатын ааттана турарыгар!

10.04.2001

ҮӨРҮҮ СҮҮРЭЭНЭ

(*Анна Зверева выставкатыттан санаа*)

Оһуорунан ситимнээх өбүгэ кизэргэлин,
Оһуохай дьизэрэин тилигирэс тэтимин,
Саха дьахтара нарын чэрдээх илиитинэн
Уустаан-ураннаан айда быысабай аттаран...

Ийэм күөрчэбин ытыйар дьикти дьүрүлэ
Бу дьэрэкээн сүдү айымньыга иһиллэр...
Абам алааска отун охсор күөх саамала
Оҕо сааһым кэмнэрин долгута эргитэр...

Күн бүгүн ыаммытынан үүт сып-сылаас тыынын,
Дьэдьэннээх чараным мүүттээх дьырылас сытын,
Бу дьикти ойуу дьэргэлкэн сүүрүгэр көрдүм,
Дууһалыын чэпчээн үөрүү сүүрэнин ылынным!

07.12.1998

ЫЙДАНА

(*тулаайах оҕолору иитэр амарах дьоңцо Клара,
Николай Матвеевтарга*)

Сырдык имин сандаарытан, көмүс ии сардана
От үрээбим чэбдик дьыбарыгар дугуннарда...
Түлэй уутугар саспыт ил чуумпуну ыйдана
Солотуу сүһүмун сыһыаран уһугуннарда...

Күөх түүл дьаарбайар сыһынытыгар сырдаата
Үүт туман үрүмэ сарыалыгар сөтүөлээтэ...
Оннообор ачаа дьөрбөлөр айдаара көттүлэр,
Хараан кизһэ кэрэ көстүүтүн уруйдаатылар

10.11.1999

ЭДЬИЙБИТ

(*кэргэним эдьийигэр Евдокия Романовнага*)

Сыл-хонук ааһара түргэнэ,
Бу кэллэ 50 саас тэбэнэ!
Эбэрдэ ытабыт, сыллыбыт,
50 сылы эбии алгыбыт!

Элбэх уу-хаар аастаба...
Көхсүгэр элбэх да састаба...
Кээһэбит махтал тыллары,
Кизэр хаһыа сыллары...

Үтүө санааны кытта этэбит:
Кырдьары билимэ эдьийибит!
Олоххор дьоллоох буоларгар,
Кэлэр үйэни "барыыргар!"

18.12.1999

ЭДЬИЙИМ

(*эдьийбэр Кларага*)

Мин эдьийим бараммат түбүктэрдээх,
Мурун бүөтэ элбэх-элбэх сиэннэрдээх,
Көр, илиилэрэ күүрбүт тымырдардаах,
Баттаба үрүн көмүс кыырпахтардаах...

Бэйэтин умнуоҕа, дьонун туһугар...
Харыстаммакка сүүрүөбэ эн тускар...
Үтүө санаа баһыйан өйө онно,
Охтуо да буоллар сүүрүө тута сонно.

Эдьийим абата дьиннээх хомуньуус этэ...
Бэйэтэ билиэтэ суох бэрт хомуньуус, зэ!
Эдьийим барахсан дьэ оннук киһи...
Элбээтэр дуу бу сиргэ оннук киһи...

20.06.1999

ХАРЫСТЫАБЫН

(*үрүң халааттаах аанньалларга:
кийиппэр Аннага, балтыбар Анджелага*)

Балыһаба киридим мин быйыл манна, ыалдыаммын,
Икки үйэ алтыһар кирбиитигэр сылдыаммын...
Эмтэнэ сытан махтана, ытыкты көрөбүн,
Үрүн көмүс халааттаах аанньаллары сөбөбүн!

Нуоҕай лабаа, ыраас мичээр сахам кыргытара
Наскылдыһа сүһүмнээн эчи нарыннарыан,
Кыталыкты кынталдыһа хаамыстахтарына
Сандаара сырдаан кэрэлэриэн, тупсабайдарыан!

Харыстыы тутуобун эмчит Айыы Куоларбытын,
Үрүн көмүс халааттаах Туйаарымаларбытын,
Ийэ, эбээ буолар Добун Дьылбалаахтарбытын!
Саха омок үйэтин уһатааччыларбытын!

22.12.2000

ТЭЙДИН

(*хирург Афанасий Дмитриевич Тарскайга*)

Оппуонньа халаатын кэтэн,
Илиитин өр да өр суунна...
Мөккүөр ол ситимин тэлэн
Быһардыы лаппа сананна...

Маньк хорсуннук сананы,
Эрэллээхтик быһаарыны
Лаппа чабылхай эмчиккэ,
Сүрэбэр чопчу эппиччэ...

Өлөр өлүүгэ сытааччы
Билбэт ээ, ону, ыл бааччы.
Үтүөрэн эрэ баран дьэ,
Үтүө киһитин билэр дьэ.

Аанньа ахтыбат ээл быһыы
Биһигиттэн симэлийдин!
Эрэлэ суох мээнэ быһыы
Хирург дууһатыттан тэйдин!

23.12.2000

ТУМАРЧАБА

(60 сааһыгар)

Убайым Тумарча
Сааһа балачча...
Таһырдыа ычча!
Оннообор ычча...

15.02.1996

БҮӨККЭБЭ

Сартаайап Бүөккэ
Сарт гынна үөккэ...
Ол сытан үөттэ
Сэгэрин үөртэ...!

07.07.1995

ТИМОФЕЕВ Ф.А.-ка

Бөдүөт да Сөдүөт,
Инники Бөрүөт!
Бүрүө-буруо,
Быһаара туруо...!

19.02.1996

БАҢЫЛЫАЙ БАСКАРЫАПКА!

Олохпор бэриллибит талаан
Аттарыллар Эйиэхэ сатаан...
Эмиэ да уруһуйдьут, бэйиэт...
Билинэбит биһиги бэриэт...

18.11.1999

СЕМЕН ОКОНЕШНИКОВКА

Истэргэ мааны куолас,
Син биир көмүс куолас
Кэриэтэ аһатта...
Үөрүүнэн долгутта...

29.01.1999

БОР

(депутат Филиппов В.В.)

Эн төрөөбүт өң, ачаа алааһын, Бор...
Ол иһин өйүн-санаан барыта, бор-тор!
Эн үөскээбит-иитиллибит түөлбэн Мытаах
Сахалыы сайабаас, үтүөкөн сыдыааннаах...

Ол иһин олоххор үлэн туһуланар,
Ол иһин дьылбан түөрэбэ тускулланар —
Төрүт анабыл айыһыт сиргэр буоргар,
Тапталлаах сахан ураанхай норуотугар...

Өбүгэлэрин муударай сыһыаннарын
Ийэ үүтүнүү бэйэбэр ингэринэн,
Ханнык да сүдү дьансалга бэриммэккэ
Айанныы тур, иннин хоту сэнэммэккэ!

Эйиэхэ, Саха Боотура, тирэнэбит!
Кэлиэхтээх ил кэскилбитин эрэнэбит!
Олус көнө сүрүнгэр тирэбирэбит,
Кэлин эппиэтин, итэбэйэн сүгэбит!

20.11.2001

ТАҢНАРЫЫ

(биир атаспар анаар)

Бииргэ үлэлээн,
Сыра бөбөнү көрсөн
Үлэлэспит,
Эрэнсибит
Доборум таннарда!
Эрэлбин тэбистэ!
Атыланна...!
Сүрэм кыланна,
Олуһун сылайда
Албын дьаллыктаах дьонтон!

Бүдүрүйэри саба түһэн ситэрэн
Быстар тиһиккэ,
Бүтэрэр түмүккэ
Тиэрдэ
Сатыыр атастартан!

Ол эрэн айбыт Айылҕам,
Киһи онгорон тулалыыр Айылгым,
Бу киһиэхэ бэриллэр
Олус кылгас олохпутугар —
Суут, судьуйа буоллаҕа!

Бэйэтэ быһаарыа турдаҕа,
Ким ырааһын, кирдээбин...

12.12.1998

САЙЫН — 73 (Розабар анаар)

Өйдүүбүн ол сайын кэрэ түгэнин:
Аан бастаан эйигин атаарбыт киһиэхэбин
Дьээн таһыгар кэлэн үөһэ тыыммыккын,
Ис-киирбэх мичээргин бэлэхтээбиккин...
... Саллаат уолбут киирсибэй саппыкыта
Чуумпурбут киһиэни "аймыы хаампыта",
Дьолломмут ол тыас ыраата сүтүүтэ
Кыыспыт аанын дьэ, оргууй саппыта...

18.02.1999

ТУОЛАҕА

Сэмэнэп Туола
Бизс уонун туолла
Үөрдэ-көттө Туола
Дьолунан туола...

18.10.1995

АЛГЫЫБЫН

(күтүөтүм Павел төрөөбүт күнүгэр)

Кыракий кыыспыт кэргэнэ
Бүлүү Бөтүнүн бэргэнэ!
Ыллаһан, олус астынан...
Алгыыбыт дьолу баһаран!

Кэллэ кэлээт дьэ хомуйан,
Аһы астаан, иһит сууйан...
Биллэрбитэ ытыктыырын,
Доборун олус таптыырын!

Үйэ устата аартыккыт
Киэн, ыраас, көнгүл туруохтун!
Төрөппүт оҕоһут, кыыскыт
Хаһаайка бэрдэ буолуохтун!

05.04.2001

НЬЫГЫЛ (депутат Е.М.Ларионовка)

Таммахтар, сьп-сырдык таммахтар
Үрүйэ буоланнар сырсаллар...
Сааскы күн сыламар үөрсэннэр
Эбэрдэ тыллары тиһэллэр.

Үрүйэ үрэхтиин алтыста,
Үрэхпит өрүстүүн сизттистэ,
Муорабыт ыксары ыалласта,
Акыйаан айхаллыы көрүстэ...

Халлааммыт холбоһуон баһаран,
Былытын сүбэһэ ыһырдан
Ил-Түмэн мунһаһын анатан
Биир ньыгыл сыһыаны быһаардан.

ЧОЛБОН

("Чолбон" сурунаал 75 сааһынан поэт В.Тарабукиңца)

Сэттэ уон бизс саастаах Чолбон
Киирэн кэллэ, Мааны Тойон!
Саһа үйэ аанын тэлэйэ,
Дьүһүннүүн тупса, кизэргэйэ!

Күн бүгүн, күн бүгүн Чолбон
Турбата олохтон толлон!
Олоһор саһа аартыгын
Арийара олус астыгын...!

Дьонун-сэргэтин үөрдүөхтээх
Ыалдьыппыт олус күүтүүлээх:
Хоһоон, кэпсээн кэһиилээх,
Ырыа-тойук бэлэхтээх...

Юбилейгынан этэбит
Эбэрдэбитин тиһэбит:
"Бары дьолу баһарабыт,
Уһун үйэни алгыыбыт!"

12.11.2001

АЙАННАА

(Шапошников М.М. 50 сааһыгар)

Убайбыт Мэхээлэ
Түөһүгэр мэтээлэ
Кылбайарын тухары,
Дьансалы утары
Айаннаа хорсуннук,
Ай-тут дохсуннук!

ТУЙААРА

(художник Т.Шапошниковага)

Талааммыт Туйаара
Абылы талбаарда,
Үөрүүнү ыһара
Дьолунан куустарда.

Абаккан айара
Көппүтэ куйаара,
Онтон Эн, Туйаара,
Айа тур, айаара!

Эйигин угуйа,
Кэрэһэ уһуйа,
Биэрэккэр турара
Сибэтиэй танара...

Ол аата Туйаара,
Дьылбаһын быһаара
Кэлбит анаара,
Үтүнү баһара...

27.05.1999

АРГЫСТАРЫМ — АЙАР ЫРЫАЛАРЫМ

(самодельная композитор В.И.Никаноров 50 сааһыгар)

Кизһэ сытан эрэн чуумпурдахха,
Олорбут олохпун анаардахха,
Алта уон сылларым хайы — сахха,
Кыыһа саспыттар ыраах саһахха...

Күммүт — дьылбыт устара түргэнэ —
Өрүсүһэ охсуох үлүгэрэ!
Санааларбын толору эппэтим,
Сырсыһар Музаларбын сиппэтим...

Арай таптыыр кэргэним мичээрэ,
Оһолорум дьолу туйоаллара,

Аргыстарым, айар ырыаларым,
Эрэл өң утаһын ыһаллара...

Сиргэ бэриллэр кылгас олохпор
Санааларбын ситэрбин түстүүлэр,
Күүс-көмө, тирэх буола өйүүлэр,
Тыын мэнэ сүмэһинин куталлар.

08.06.1994

ИНИТТИМ АЙЫЛҔА САНАТЫН

(композитор В.Зырянов 65 сааһыгар)

Кытылым биэрэгэр тураммын
Иһиттим айылҔа санатын!
Ол дьикти алыбтан таламмын
Музыка матыыбын наардаатым...

Итини барьтын мин тистим
Сахалыы салама хатаммын,
Уонна кизг куйаарга көтүттүм —
Дьол үөрүү аатыгар албааммын!

18.02.2002

ОТОЙ

(эдэр доһорбор Прокопий Акимовка)

Эргэнэ хаһыс хара тыа суугуна,
Тыйыс дьыбар хатыс тыалын сааһына
Эргийэ кууспатын Эйигин отой!
Сайа охсубатын өл туруккун, долуой!

18.02.2002

КӨТҮҮЙ

(учууталым Е.П.Павлова 60 сааһыгар анаар)

Олорор түөлбэн ыыра — Кэрэ Эйгэ Такала!
Олоһун тулалыыр уххана — Муза таптала!
Талан ылбыт идэн — Уһуйаан Сырдык кустуга!
Такайан үөрэтэр кутун, Айыыттан буоллаһа...

Сүүрбэ биирис үйэһэ Алта Уоннун туоллун ээ...
Ол да буоллар Эн, сыппаккын сылаарһаан түбэһэ;
Сахабыт талааннаах тарбахтарын үйэтитэр
Кэскили тэрийбитин — Улуу Махталга тиэрдэр!

Тын хатыытын кылаанын санатан өрө көтүүй,
Саха бастын Туйаарыматыныны тупса турууй!
Харананы сырдатар үрүн күннүү сыдыаайан
Уһун үйэлэн! Дьол-саргы Уруйдан-Айхаллан!

20.03.2002

ТУУРАБЫТ

(биир үөлзэннээхлэр А.А.Сивцевка)

Бүгүн биэс уонун туолла Туолабыт!
Биһиги үөрүү кымынан туолабыт
Угуттанна сылааһынан тулабыт,
Кырдыы дьансал хара аанын туурабыт!

03.03.2001

НАТАЛЬЯ ХАРЛАМЬЕВАБА

Эдьийбит Натааһа
Хоһоонун арааһа,
Талаанын саппааһа
Ыраатыа кылааһа...

Санаатын ырааһа —
Төрөөбүт алааһа...
Дьонугар сакааһа —
Дууһатын сылааһа...

26.04.1999

ЛАППА

(мелодистка А.Варламовага)

Олобун күөх суугун олбоһор лаппа,
Киирэһин... айабын, туойабын лаппа!

18.02.2000

МААНЫЛААН

(кийииптэр Елизаветага)

Бастакы кийиитим, Илиинэ,
Инники кэскилин илиинэ
Арыллан бүппэтин, уһаатын!
Өлгөмнүк дьолунан ууһаатын!

Учуутал идэтин баһылаан
Уһуйар сырдыкка такайан...
Үөлзэннээх доборун маанылаан,
Тэрийэр олобун сааһылаан...

08.02.2002

КӨРДӨНҮҮ

Дьылгаттан көрдөнүү кыага,
Олоххо талаһы күүһэ!

(кэргэним бырааттарыгар Ромаңца, Василийга анаар)

Дьылдам анаа үһун үйэтэ...
Аһал, өлбөт мэнэ үтэтэ!

Көнчүө ситимин үтүмэ...
Дьэбэлэй иинигэр үтүмэ!

Ой күнүм чабылхай күлүмэ,
Кырыы, саана, сэни күлүмэ!
Хара дьай күөт ыттыы үүрүмэ,
Сор дьэбэрэтигэр үүрүмэ!

Хата, өрүүтүн бииргэ сылдыаһ,
Айыы арчыһытара буолуох!
Мичээр, үөрүү кыымнарын түстүөх,
Дьонно дьол аартыгын тэлэйиэх!

25.07.2002

БИЛИНИМЭ

(Хамагатта орто оскуолатын
бииргэ бүтэрбит үөлзэннээхтэрбэр)

Сүүрбэ биирис үйэни кытта тэннэ
Үйэ анарын тэллибит этэннэ!
Кэллэһэ үйэ ортотугар үктэммит,
Биир үөлзэннээхтэр, үрүн көмүс кэммит!

Өнгөйдүн, сана үйэни өлүөр!
Онон күнүн көмүс орто быатын сүөр!
Эмэн ааттанангын сүөм түһүмэ,
Кырдыы кырыһын олох билинимэ!

01.03.2001

ХАТЫЛАН

(доһорбор Н.Н.Атласовка)

Бэйэм олохпун онгостор дьылдам ситимин
Түһүн түстээччи соботох сити, мин
Сизэ сылдыаһам таламан модьу илиини
Көрдөһүөм: "Тэрий өрүү мизхэ ил иини..."

Киһи-аймах элбэх түөрэ санаабыта...
Биллэр буоллаһа ол араас санаа быта...
Билинэбин, күндүттэн күндү баар — таптал!
Онуоха кытаанах эн соругун — тап, тал!

Хара балыыр аттыбар отой кэлимэ!
Ыраас санаа суһума кыһа кэл, имэ...
Дьол кустуга куус уонна өрүү хатылан,
Сыыстахпына даһаны өйдөөн, хат ылан!

27.09.2002

САҢААҢЫМ

(композитор З.К.Степанов 70 сааһыгар)

Харанга, сур, тон былыт бүрүйэр түүнүттэн,
Хоргутуу аһый уутун дьэс сүүрүгүттэн,
Халбарыйар онкулу булан тэйиэбим,
Ыраас халлааным ил саҕабын саҕаабым!

Быстах ыарык санаа ынчык тууйуутуттан
Эрэнэбин мин, дьылҕам быһаан ылыабын!
Оччоҕо өрөйөн-чөрөйөн туттаммын
Орто дойду күнүн күлүмэр туойуобум!

04.12.2002

КЭЛЛИҢ

(Д.Шадрин 50 сааһыгар)

Олохтор олбоҕун онкулун
Олорон кэллинг Эн ортотун...
Ол да буоллар сэргэх көрүнгүн
Мэлдэспэт эр-санаа көрүнгүн...
Ол аата, олорбут урсунун ыраас!
Дьоннор-сэргэҕэр сыһыанын сылаас!
Ол аата, олоххо тардыһыын күүстээх!
Тапталын такалын уоҕа кэскиллээх!

30.11.2002

ТЫЫННАНАН

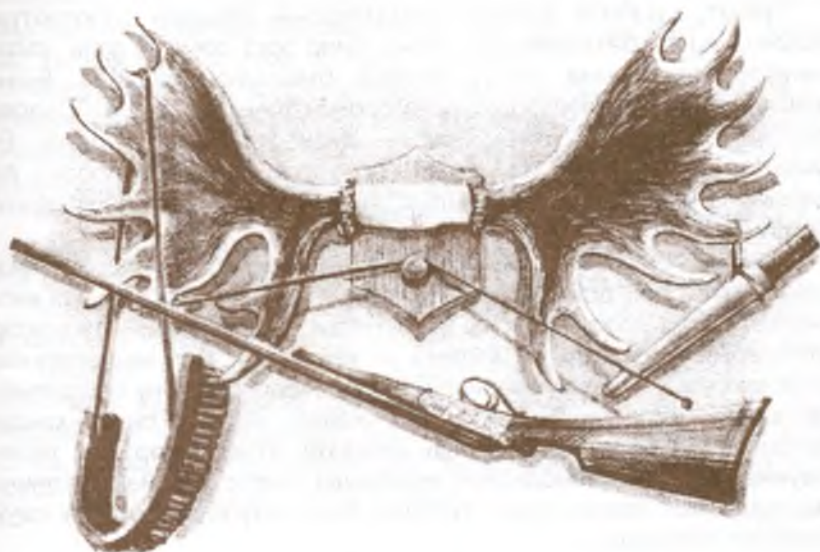
(самодеятельнай композитор Гаврил Слепцов кэриэһигэр...)

Эриллэр эрэһин тыйырбыт суос долгуннар
Ырыаһыт эрэти ыныра угуйдулар...
Дирин урсун иилэр абылы кучуйдулар,
Будулбан тымны тынынан аҕылайдылар...

Быстах дьылҕа-хаан ыйаабын утарсыбакка,
Хааллардын Эн, далайга оҕоҕун, атаскын...
Олбохтор кырыыс анабылы тулуйбакка,
Бэйэн эмиэ, бу олохтон сүтэ бардабын...

Арай айбыт истин ырыаларын тыыннанан,
Санатыахтара буоллаҕа үйэлэргэ!
Хатан хомуһун тыаһа иһирэх тылланан,
Кубалы лынкыны сааһын, быдан дьылларга!

14.12.2002

Ытыс саҕа

кэпсээннэр,

олохтор буолбут

түгээннэр...

...НУУ ЭМИЭ ӨЛӨ СЫСТЫБЫТ...

Күтүөт киһи аатыран, "ЯК-40" самолетунан көтөн күпсүтэн Чурапчы аэропордугар кэлэн түстүм.

Бу аата кэргэним быраатын сыбаайбатыгар баран иһэбин. Чакырга тийиэхтээхпин.

Түһээт, кэтэниэх буолбут аймахтарбын көрдөөн олоотоотум. Балачча өр турбахтаабытым кэннэ, биир эргэ собус "Газик" кэлэн иннибэр хорус гына тохтуу биэрдэ, быылынан бүрүйдэ. Быыл ортотунан икки сэлээппэлээх киһи оронон табыстылар да: "Сааска, кэл, кэл манна, чэ, түргэнник",— диин хамаанда буолла. Өс киирбэх ойон тийэн, илиилэрин тутуталаан, дорооболоһоот да, массыына иһигэр хайдах "дьылыс" гыммыппын бэйэм да билбэккэ хааллым.

Дьонум, ону-маны ыйыталаһа түһэн баран, эдэрдэрэ Сэмэн сэлээппэтин өрө аста, хараҕа уоттанна, маннык кэпсээниэх киһи буолла: "Доо, Сааска, Чурапчы кыргыттарыгар чугаһаама — тэбииктэр, ынахтарыгар аттыгар да кэлимэ — кэйииктэр, массыыналарыгар олох олорума — наһаа аварияланаллар" — диир эбэ. Ону кырдыаһаҥа Ыстапаан, иилэ-хабан ылан, дьэ ханна, ханнык сиргэ хайдах аварияланан өлө сыспыттарын кэпсээтэ. Ити үлүгэр уот төлөн, омуннаах кэпсэтии кырдыаһас массыына иһигэр оргуйан истэбинэ, массыынабыт эмискэ суолу туораан, буор кутуллубут обургу собус чөмөсөр туһаайда...

Өр өтөр буолбата, чыпчылыыах бэтэрээ өттүгэр массыынабыт ол буорга кэтиллэн, бары ыскайдана түстүбүт...

Өйдөөн көрбүтүм, суоппар хараҕа быччайбыт аҕай, массыынатын уруулун, арай олох да туһунан тутан олорон, эрий да эрий буола олорор эбит...

Дьэ, манна көрүүн этэ, Ыстапааннаах Сэмэн сирэйдэрин. Үтүктүспүт курдук иккиэн, тэбис тэннэ сана аллайыа түстүлэр: "һуу, көрдүн дуо?! Ити баар, эмиэ өлө сыстыбыт дии...!"

Дьэ буолар да эбит!

ДЫКТИ ТҮГЭН

Табаарыспынаан, Өндөрөйдүүн, кини "Запорожец" массыынатын оноро, Мэнэ-Ханалас улууһугар Маттаҕа айаннаатыбыт. Эргэ массыынаны онорон, собуоттаан илдьэ кэлэр соруудахтаахпыт. Өндөрөй Балыктаахха биир табаарыс оҕонньордоох. Сэри ветерана.

Икки "Запорожец" массыыналаах. Биһиги "Урал" мотоциклынан сылдыабыт. Маттаҕан Балыктаахха оҕонньорбутугар баран иһэбит. Саппаас чаас умналаһа. Сайынны кэм. От үлэтин үгэнэ. Арыгы диин ас ол саҕана бобуллубут кэмэ этэ. Биһиги тийэн, оҕонньору кытта кэпсэтэн, саппаас бөбөнү ыллыбыт. Дьэ үтүө оҕонньор диир эбит, көрдөөбүлүтүн барытын да биэриэх курдук. Биһиги: "Саатар биэр эмэ кыһылы аҕалбыт буоллар, оҕонньор үөрээхтиэ эбит",— дэһэбит да, хантан булуохпутуй, бобуллубут аһы.

Баһыыбалаат да, хайыахпытый, төттөрү ыстаннардыбыт. Мин ыттан иһэбин. Балачча өр саната суох иһэн, эмискэ сана аллайыбын: "Өндөрөй, оҕонньорго кырдык биир эмэ "Агдам" да сытар буолбат ээ" — суобаһым оонньуур. Киһим санарбат, көхсүн эрэ этитэр, үөһэ тыынар...

Арай син балайда айаннаабыппытын кэннэ, Өндөрөйүм эмискэ хаһыытаан бытарытта, киһини соһутта: "Сааскаа, тохтоо тохтоо эрэ, ити суолга туох эрэ бытыылката сытар, сылайы быһыылаах!"

Мин өс киирбэх тохтотон хорус гыннардым. Киһим мотоциклтан ыстаммыта ыраалпыт, ол бытыылката сытар сиригэр тийэн эрэр.

Тийээт: "Сааскаа! биир "Агдам" баар! Мотоциклгын салай, оҕонньору күндүлүүххэ!" диин өрө ыстаналаата. Көр эрэ, өссө "Агдам" буолан! Дьэ дыкти! Бэри диин бэркиһээн кэбистим: "Киһи наһаа суобаһа моһуоктаатабына, айбыт айылҕа көмөлөһөр эбит дуу" — диин санаа элэс гынан ааста.

1987 с.

НЛО УҢУБҮТ

1987 сыл. Күһүн. Атырдыах ыйа. Уопуска кэмгэр табаарыспынаан, Бааскалыын, Уус-Алдан улууһугар Биэттэҕэ барар буоллубут. Иккиэн "Восход — 3м" мотоциклланаммыт айанныыр буоллубут.

Сарсыарда эрдэ туран, иккиэн манан бачыынкаланаммыт, хара таастаах хаасканы төбөбүтүгэр анньынаммыт, тирии бэрчээккэ кэтэммит, фараларытын уматан, тыас-уус бөбөнөн дьэ хонуннахпыт.

Кэннибитигэр быыл эрэ олорон хаалла. II Хомустаабынан барыах дьон "паромнара алдыаммыт үһү" диин сурабы истэн, онно бара да сатаабатыбыт. Куорат "Даркылааҕар" элээртибит... Тийбиппит эмиз сылдыыбат аатырда. Хайыахпытый, өр толкуйдуу барбакка, баҕар Суотту паромна сылдыара буолаарай диин саныы түһээт да,

Кангаласка тэбиннэрдибит. Уу чуумпу. Эмиэ сылдыбат быһыылаах диэн, мотоцикларбытын умулларан, атахтарыгар туруоран, өйүө аспытын ылан аһы олодохпутуна, арай биир "Вихрь" мотуоркалаах киһи кэлэн бизрэккэ тигистэ.

Оночотуттан тахсаат биһиэхэ утары кэллэ. Нуучча эбит. Ыйытта: "Хайа дизки бараары олоробутуй?" Паром сылдыбатааҕа ыраатта. 40-нуу солкуобайы бизрэр буоллахтына, туораталаан бизриэм этэ", — диэтэ.

Биһиги эмискэ ойон турдубут, үөрүүнэн сөбүлэстибит. Аан бастаан, табаарыспын туоратта. Чааһы кыайбатынан эргийэн кэллилэр (табаарыһым сэрэхэдийэн кэлсибит). Дьэ, онтон миигин тизээн, эмиэ айаннаатыбыт. Чаһыбын көрөбүн, 25 мүнүүтэнэн бизрэги булларда. Ыксаллаах дьон бизрэккэ ойон табыстыбыт, үрүт үөһэ "баһыыба" бөбөнү түһэрдибит. Барыта аҕыс уон солкуобайы туттаран кэбистибит, эбиитин бензин көрдөөбүтүгэр, биир мотоцикларыттан биир бытыылканы кутан бэристибит. Киһибит хардары баһыыбалаата уонна: "Манан, бу курдук бизрэгинэн кыйа барын, оччоҕо тийиэххит" — диэтэҕэ. Өссө төгүл баһыыба бөбөнү түһэрдибит, далбаатаан быраһаадастыбыт, сыллаан эрэ ылбатыбыт...

Бизрэккэ мотоцикларытын үтэн таһааран, собуоттаат да, бизрэги кыйа элээртэхпит дии. Арай өр-өтөр буолбатыбыт, утары хас да саха оҕонньотторо от охсо сылдыалларын көрдүбүт. Биһигини көрөөт, биир оҕонньор хотуурун бырабаат да, туора ыстанна, биир "куотабын" диэн олоро түстэ, атыттар бары, куттанан айахтарын атан, харахтарын мунунан көрөн тураллар аҕай... Биһиги дьиктиргэстибит. Биир оҕонньор аттыгар кэлэн мотоцикларын умуруорбакка эрэ ыйытабын: "Суоттулуур суол ханна баарый?" Оҕонньорум: "Су-ох, с-с-уо-х! Ман-на-на ханнык да с-суол суох!" — диир. "Эс, хайдах оннук буолуой" — итэҕэйбэппин...

Мотоцикларытын умулларан, үөккэ өйөөн, кааскаларытын уһулан өссө чуолкайдастыбыт. Онтукпут баара кырдык Суоттулуур суол суох эбит. Нууччабыт арыыга бырабыталаан кэбиспит. Тоҕо куттаммыттарын ыйыппытыгар, маннык буолан табыста. Бу кэмнэ "НЛО" кэпсэлэ тарҕаммыт кэмэ. Биһигини көрөөт да "кинилэр" дии санаабыттар. Кырдыга да оннук буолуон сөп эбит — кааскабыт хара таастаах (скафандр курдук), тири хара сонноохпут, бэрчээккэлээхпит, мотоцикларыбыт уоттара умайан иһэр (быраабыла быһыытынан), тыаһа улахана сүр, буору ытыйара абытай (бу кураанна). Оҕонньоттор барахсаттар куттаналлара да сөп буоллаҕа, кырдыаҕас дьон. Туох да сылдыбат арыытыгар хайдах бу мотоциклар, хантан кэллэхтэрэй?...

Онтон биһиги эрэйдээхтэр туох да суола-иһэ суох сиргэ, арыыга бырабыллыбыппытыттан, албыннаппытыттан кыһыыбыт-абабыт сүр, мээңэ төттөрү-таары өрө ыстаналы сылдыабыт.

"Дьэ хайдах мантан барабыт" диэн, төбөбүтүгэр ол эрэ санаата-оноото. Биир аҕалара кырдыаҕас: "Санаарбааман, бүгүн килиэп, арыы аҕалыахтаах катер кэлбэтэ, сарсын күнүс кэлиэҕэ, онон барыаххыт буоллаҕа" — диэн этэн эрэ уоскутта. Өрүкүйбүппүт арыы аһан, дьэ "һуу" дэстибит. Килиэптэрэ, арыылара кырдык бүппүт эбит, курааннахтыы хааһы, чэй иһэн баран хоннохпут дии.

Дьэ, итинник түбэлтэ буолан турар. Үчүгэй баҕайы саха оҕонньотторугар, ону-маны сэхэргэһэ-кэпсэтэ, сылаас баҕайытык утуйан турбуппут. Эппит бириэмэлэригэр катер кэлбитэ... Киһи олоххо энин арааска тиксэр буоллаҕа.

ТАБЫЛЛЫБАТАХ АЙАН

Бэс ыйын 20 күнэ. Биһиги түөрт кыракий оҕолорбутун ылан, Чурапчы Чакырын ыйыаҕар барарга сананан, "Манан" аэропордугар самолет кэтэһэн олоробут. Аттыбытыгар

түөрт эрэт "Агдам" диэн кыһылы куолайыттан түһэрэллэр, табаарыстарын атаараллар. Эмиэ Чурапчылаан иһэр быһыылаах. Киһибит интеллигентнэй көрүннээх, муус-манан соруочукалаах, хаалтыстаах, сизккэ манан сэлээппэлээх, икки өртүнэн тимэхтэнэр кестүүмнээх, дипломаттаах. Кыһылларын бүтэрдилэр. Киһибит дипломатыттан аны үрүн арыгыны ойутан таһаарда. Эмиэ куолайдааһын буолла. Бу олодохпутуна диктор саната Чурапчыга көтөр рейсы биллэрдэ да, биирдэ хаасса таһыгар киһи бөбө анныыалаһа, аймалаһа түстүлэр.

Мааны киһибит сирэйэ кытарбыт, хараһын "чал" курдук көрбүт, хара туора бытыга, омунаатаахха кугастыйбыкка дылы буолбут, кэлэн кэтэһинэн кириэр киһи буолла, туох эрэ кыһыл докумены көрдөрдө да хата, обургун билиэти ыллаҕа. Тийиэн табаарыһыгар киһиргиир саната иһиллэр арыгыларын тобоҕолуулар быһыылаах, сана-инэ, кинилэр эрэ баар курдук ньамалаһыы. Саналарын тамаһыттан иһиттэххэ, киһибит улахан собус тойон быһыылаах...

Биһиги эрэйдээхтэр анныһан-анныһан син билиэккэ тигистибит. Өр кэтэһиннэрбэтилэр. Сотору самолетка ыһырдылар. Мааны киһибит эмиэ кэм да инники, арыгытын сыта диибин диэн, баттаҕа уһун

бэйэтэ арбайбыт, сэлээптэ ханнайбыт, улахан холуочук, тэмтээкэйдээн ылар. Бары киирэн оннубутун буллубут. Били киһибит биһиги иннибитигэр олоордо. Ону-маны аттыгар олоорор киһитинээн баллыгыраһа сатаан баран, туһа тахсыа суох диэбитти сапсыйаат да, утуйан мунна хаһыгыраабытынан барда...

Самолет Чурапчы икки ардын өр гыныа дуо? Чурапчыны эргийдибит. Биһиги дьоммут дьизэлэрин көрөн үөрүү, сана аллайы бөбө. Самолеппут тоҕо эрэ түспэт, өссө хаста да эргийэр. Онтон "Боковой ветер" диэн биллэрдилэр да самолеппут түспэккэ эрэ төттөрү салалынна. Дьэ, аба диэтэбин! Аймахтарбыт дьизэлэрин көрөн, эргийэн-эргийэн баран, төттөрү көтөн күкүрээммит, түстэхпит дии. Били киһибит буоллабына, утуйуу кытаанаҕа. Тугу да билбэтэ чуолкай. Аттыгар олоорор киһитэ: "Доо, кэллибит, уһугун",— диэбитигэр биирдэ өрө чолопочуйа түстэ. Сизэбиттэн муус манан ноһубуойу ылан сирэйин-харабын ыраастанна, баттабын тараанна, хаалтыһын көннөрүннэ, бытыгын имэриннэ, ойон турда уонна син биир инники таласта. Олох да арыгы испэтэх киһи курдук көрүннэммит. Самолеттан тахсан иһэн кирилизскэ турунан кэбистэ уонна өйдөөбөтөх киһилии мин диэки көрдө: "Бээрэ доо, хонно иликпит дуо? Онтон маарыын көтөн ээргэ дылы этибит дии? Что за безобразие!"— диэн ыстаналаан ылла. "Кэһэй, испэт буол! Эн иһэннин самолеппут түспэккэ төттөрү кэллэ!"— диэн сытыы бабайы көрүннээх эдэрчи дьахтар кыһытын кининэн таһаарда. Киһибит тугу да хардарбата, таах көрөн кэбистэ, төбөтүн быһа илгиһиннэ.

Дьэ итинник. Сатамматах айан диэтэбин. Биһиги 4 оҕо, 4 чымыдаан буолан куоралпытыгар төттөрү көһөн киирдэхпит...

Сарсынгытыгар этэннэ, күнүс 2 чааска көллүппүт.

ДЬОЛ ХАРАҔА СУОХ

Хабаровскай куоракка, пединститутка үөрэнэ сылдьар кэмим этэ. Саас экзаменнар, зачеттар биризмэлэрэ. Бүгүн "диамат" диэн предметкэ экзамен туттарар күммүт.

Бэйэбит преподавательбыт командировкаҕа барар буолан, атын факультет преподавателэ оҕонньор тутар буолбут. Ол факультет студенттара: "Дьэ, кэһэйиккит, ньобой оҕонньор"— дэстилэр. Ону истэн эрэ кэбистибит. Орубуна 9 чааска кэллэ. "Бары киирэн олоорун"— диир киһи буолла. Олорбуппут кэннэ, кэрийэ сылдьан, талларан билиэттэри түнэтэлээтэ. Миэхэ син билэр боппууостарым түбэстилэр. Бастакы эппиэттээччигэ чаас аңарын биэрдэ.

Оҕонньору сирийэн көрөбүн — баттаҕа манхайбыт, хотой курдук хойуу хаастаах, кыһыра сылдьар киһи курдук дуу, эбэтэр тугу эрэ сөбүлээбэтэх киһи курдук сирэйдээх, киһи 60 сааһы биэрбэт, интеллигентнэй, сааһыгар эдэр көрүннээх, бытаан саналаах, туттара да оннук... Чаас аңара ити икки ардыгар ааһа оҕуста.

Эмискэ: "Ким бэлэмий тахсан эппиэттээ?",— диэн буолла. Мин тулабын көрөбүн, ким да тахсар дьүһүнэ суох. Киһибит аргый аҕай олоппоһуттан турда, икки илиитинэн остуолугар тайанна, биһиги диэки хойуу хааһын аңынан өтөрү-батыры көрдө, көхсүн этиттэ уонна Завьялов диэн инники олоорор нуучча уолун ыйда: "Табыс, эппиэттээ?",— диэтэ. Уолбут аат харата сукуннаан табыста. Син эппиэттэхэр, саната биир кэм иһиллэр. Оҕонньорбут боппууос бөбөнү симтэ, уолбут дьэ издэйдэ, тиритэн сотун да сотун буолла...

"Табыс, бэлэмнэммэтэххин",— диэн буолла.

Дьэ, доҕор, итини истэн баран биһиги куттанныбыт, долгуйдубут: "Иччэ эппиэттээбит киһини туппат буоллабына, биһигини"... Чочумча саната суох тугу эрэ суруйда, онтон: "Следующий..."— диэн буолла. Бу сырыыга мин табыстым. Боппууостарбын син бэлэмнэммит буолан, эрэллээх собуспун. Бастакы боппууоспун үчүгэй баҕайытык эппиэттээтим. Иккиспэр буккуллан ыллым да син бүтэрдим диэбитти "һуу" диэтим. Оҕонньорум мин диэки көрдө аҕай, дьэ доҕор ол көрбүтүгэр: "Дьэ, бүтүм, билигин боппууос бөбөнү биэрэр буолла"— диэн санаа кууста. Сэрэйбит курдук боппууостарын саҕалаата. Син эппиэттэхэн барсымахтаан иһэн, бөтө бэрдэрэн иннэн хааллым. Соруйан бырабааллатаары гынарын сэрэйдим. Өсөһүү барда, эппиэттерим куруубайдык тахсыталаатылар.

Киһим сөп буолуо диэбитти олоппоһун өйөнөрүгэр тизэрэ түстэ, "м-да!"— диэмэхтээтэ. Онтон "Сарсын икки чааска кэлээр, эппиэттэрин ситэрилэрэ суох",— диэн саайда. Мин: "Хайдах?!"— эрэ диэн хааллым... Туттарбатахпын итэһэйбэккэбин көрдүөргэ тахсан 5-6 мүнүүтэ турбахтаатым быһыылаах.

Эмискэ төбөбөр, хайаан оннук санаа киирбитэ буолла: "Бээрэ, Александр Терентьевич хоһун өнөйбүт киһи, баҕар дьолго бара илик буолаарай?"— диэн. Өс киирбэх аллараа этээскэ түһэн, "Диамат" диэн суруктаах кабинеты өнөйдүм. Учууталым бара илик эбит, үөрдүм аҕай! Остуолга туох эрэ кумаабыларын бэрийэ олоорор. Өнөйбүппүн көрдө, биллэ: "Киир, киир Александр, туох наада баарый?"— диэтэ, мичээрдээтэ. Мин онтон эр санаа ылан, киирэн, барытын кэпсээн биэрдим. Александр Терентьевич болҕойон иһиттэ,

төбөтүн быһа илгihinнэ уонна "чэ, 15 мүнүүтэнэн кыайан эппиэттиир буоллаххына тутабын. Мин бараары ыксыы сылдыабын, билигин массыына кэлиэ" диэтэ. Үөрүүбүттэн сөбүлэстим. Билиэттэри тарҕатан уурталаата, долгуйдум аҕай, харахпын быһа симэн баран биир билиэти сулбу тардан ыллым. Арай көрбүтүм, киһи итэҕэйиэ суох курдук, мааһынны билиэтим нүөмэрэ. Дьэ, буолар да эбит! Тугун дьиибэтэй?

Үөрүүбүн нэһиилэ уйдум. Ону биллэримээри көхсүбүн этитэ-этитэ билиэппин илдьэн көрдөрдүм. Учууталым ыксыы сылдыар буолан, билиэти көрбөтө: "Үчүгэй. Баран ол остуолга олорон эппиэттээ. Өйдөө — 15 эрэ мүнүүтэни биэрэбин..."

Дьэ, доҕор, "дьол хараҕа суох" диэн итини этэр буоллахтара. Эппиэттээбит боппуруостарым буолан, тиниргэччи эппиэттээтим, өссө элбэҕи эбэн суруйдум. Учууталым хайҕаата: "Маладьыас! Үчүгэйдик эппиэттээтин!" — диэтэ уонна зачеккабар "Бизэс" диэн суруйан эрилиннэтэн кэбистэ.

Дьэ, инник! Дьол хараҕа суох!

СКОРАЙДЫК ЭМТЭЭНИН

Ылам ыйа. Ылам ыйын 1 күнэ. Маай бырааһынньыга. Бу күн биһиги аймах, ийэлээх аҕабыт дьиэтигэр бары мустан бырааһынньыктыыр идэлээхпит. Аҕабыт төрөөбүт күнүн ылааччыбыт, үргүлдү. Бүгүн да бары оҕолоро, кийииттэрэ,

күтүөттэрэ, сиэннэрэ бары үөрүүлээх остуолга аһыы, кэпсэтэ-ипсэтэ, ыллыы-туойа олоробут. Мин элбэх кэпсээннээх киһи, Кэбээйи улахан соботун сии-сии, харса суох омуннуран кэпси-ипси олорон, балык унуоҕар харан, үрүнүнэн-харанан көрдөбүм, уу-хаар бастабым... Аҕам оҕонньор ыксаата. "Скорая помощь" отделениятыгар телефоннаата. "Кэлиэхпит, айан суолугар автобус тохтуур сиригэр күүттүннэр, аллара бадараана бэрт, киирбэлпит" диэбиттэр.

Мин буоллабына, айахпын ата сылдыабын, тыыннахпына унуоҕум хабарҕабын тэһэ анньар, ол аайы хараҕым харанарар, адьас өлөөрү гыммыт киһилии өрө мөхсө сылдыабын. Хайыахпыный? Күтүөт

Хабырыыс арыаллаах, айахпын аппытынан, "өрө ходьох" гына-гына, бадарааны ортотунан кэһэн, автобуспут тохтуур сиригэр тийэбит. Өр өтөр буолбата, массыынабыт кэлээхтээтэ. Төттөрү эргилиннэ. Биһиги иккиэн өйөһөн киирэн олорунан кэбистибит. Массаынабыт барахсан, "быһыһы охсуохха" диэбиттии, миэстэтиттэн биридэ ойон кэбистэ... Массаына түргэнник айанныырыттан, айахпын атыахпын атан, тутуһар сирдэриттэн илиим уута тахсыар диэри тутуһан аҕай иһэбин. Күтүөтүм, издээннэ түбэспит киһини, анар илиибиттэн тутан аҕай иһэр, сотору-сотору: "Хайа, хайдахпытый?" — диэмэхтиир. Өр-өтөр буолбата, "Долохоно" диэн сиргэ тийээн иһэн, массаынабыт биридэ кулахаҕыа түстэ да, күбүөккэ баран күүскэ баҕайы саалынныбыт. Биһиги куттанан хаһыы-ыһыы бөҕө, тутуһан иһэр буолан хата ханна да охсуллубатыбыт. Арай миигин, биир түгэнгэ, күүскэ баҕайы инним диэки илгибитигэр, били балыгым унуоҕа ойон табыста, ону аны тииспинэн ытыран ылар киһи буоллум. Ону көрөн олорон күтүөтүм, хараһыттан уу-хаар тахсыар диэри күл да күл буолар. Унуохлун ылан көрбүтүм 8 см-х буолан табыста. Испэр үөрэ-чэлчии да, күлэ да санаатым: "Скорайдар кыһаннахтарына, түргэнник да эмтиир эбиттэр" — диэн. Тахсаммыт суолпарбытыттан ыйыппыппыт, массаынабыт уруулун тээгэтин буолтата быһа барбыт... Хайыахпытый, "скорайдык эмтэммит" дьон, үөрэ-көтө, салгыы бырааһынньыктыы тэбиннэхпит дии...

СҮТҮК

1990 сыл. Күһүннү куобах булдун үгэнэ. Биһиги икки УАЗик массыынанан онуо буолан, Салбан диэн Нам улууһун түгэх нэһилиэгэр бултуу бардыбыт. Мин табаарыһым Өлөксөөн Хасыйаанап бэлэхтээбит, бэрт үчүгэйдик сахалыы оноһуллубут быһаһын ылымаары сананан

баран, курбар иилэн, илдьэ кэлбитим. Быһах тимирэ да табыллыбыт, уга удьурхай, кыына хатынтан оноһуллубут, киһи эрэ ымсыылар быһаҕа.

Өтөхпүтүгэр хонон баран, сарсыарда эрдэ туран, чэйдии охсоот, бултуур сирбитигэр айаннаатыбыт. Аара хас да сиргэ түһэн кэрийээн,

тохуйан көрдүбүт да, туһа суох буолла. Күммүт да сылааһа, үчүгэйэ бэрдэ.

Тийиэхтээх сирбититтэн бултаан, кизһэ харанарыта иккилии куобахтаах кэллибит. Санаа көтөбүллүүтэ баһаам. Сирбитин-уоппун аһатан, күө-дьаа буоллубут, омуннаах сэхэн-кэпсээн тоҕо тардылынна...

Арай биирдэ өйдөөбүтүм, өттүкпэр быһабым суох! Онно-манна көрдөөбүтэ буол, мэлигир, туһа суох! Өлөксөөммүн ыңыран ылан эпиппэр, миигиннээбэр ордук хомойдо... Уолаттарга этэн баран, УАЗигынан кизһэ кэлэн иһэн бааралаабыт сирбитигэр көрдөөн көрдүбүт да булбатыбыт. Көрдөөбүт сирдэрбитигэр ханна эрэ түспүт буолуохтаах. Тоҕо диэтэххэ, баара уотугар киирэн бизрбит куобахтары ойон түһэ-түһэ ытыалыырбыт, онтон арааһа, туохха эмэ иннэн, быата быһа тардыллан, быһабым ханна эрэ түстэбэ...

Кэлбиппит, дьоммут утуйан эрэллэрэ. Мин Өлөксөөммүнээн өргө диэри утуйбатахпыт. Быһахпытын аһыйан сотору-сотору үөһэ тыынабыт...

Сарсыарда эрдэ туран, ол сирбитин өссө баран көрдүбүт да туһа суох...

Күнүс тоһуурга турабын. Өйүм-санаам наар быһабым барахсан туһунан. Сонос тиит маска өйөнөн, суол нөнгүө кырдыаһас тиити интэриэһиргээн көрбүтүм икки салаалаах суон баһайы хара үрдүк тиит барыйан турар, хайдах эрэ иччилээх курдук. Арай ол туран көрдөхпүнэ тиит тэллэбэр, көмнөх быыһыттан туох эрэ күн уотуттан кылбанныыр. Одулуурум омуногар харабым ууланна, сотто-сотто көрөбүн, арай быһах өнчөбө кылбанныыр курдук. Тулуйбатым. Сүүрэн тийэн атахпынан тэ-эп. Соһуйдум аһай! Быһах оронон табыста. Буолан баран кынчаал быһах! Ыламмын иилинэн кэбистим. Тохуйар сирбэр төнүннүм...

Сотору соһус күрэтээччилэр саналара бу айманан кэллэ. Бу тоһуурга түөрт куобаһы өлөрдүм.

Кизһэ дьонум сөбүү бөбөлөр. Кырдыаһаспыт Баһылай Уһуунускай: "Киһи наһаа харыһыйар мала сүттэбинэ, айылба аһынар уонна көмөлөһөр баһайыта",— диэтэбэ үһү.

Дьэ дьикти, кырдык, баһар, оннук буолуон сөп буоллаҕа дии.

ХААЛТЫСТААХ БУЛЧУТ

Үөһээ Бүлүү Намыгар оскуолаҕа бииргэ үөрэммит үөлээннээбим, ааттаах атаһым Дараппыайап Сахаар, аһам табаарыһа Бэстэрикиэп Охоноон уола Урусулаан дьиз-уот туттан, оҕолонон-урууланан, үөрэ-көтө, байан-тайан олороллор. Сахаардаах Урусулаан куруук "биһиэхэ кэл, бултуохпут-алтыахпыт",— диэн ыңыраллар да, өрүү соло суох курдук буолан иһэрэ...

1990 сыллаахха күһүн, икки сыллаах уопускабын ылан, уолаттарбар бара сылдьарга сананым. Сэбиэт бэрэссэдээтэлэ ааттаах киһи, хаалтыспын баанан, көстүүм, плащ кэтэн (саа, танас-сап антах көстүү диэн буолтун аанһа) Дьокуускайга киирэн, кэһии ыһыктанан айаннаатым.

Өр буолуо баара дуо, салгын аала барахсан Үөһээ Бүлүү буордугар аһалан сүөкэтэлээн кэбистэ. Сөмөлүөттэн түһэн, сонун сири көрөөрү сана олоотоон эрдэппинэ, Сахаардаах Урусулааным бу сырсан мөтөрүһэн кэлэн, дорообо, дыраастый бөбө буолла. Түнтан түһэрэн, матассыкылы келөөскөтүгэр олортулар да, Нам диэки элээртилэр.

Ыалдьыт киһини дьизэбэ-уокка тохтотон, чэйдэтэн, сылаа таһаартаран, танас-сап уларытыннараран бараллар ини диэн лаппа бүк эрэнэн, үөһэ-аллара, иннэри-таннары (тыа суола хайа аанһа буолуой, ардах кэнниттэн), өрө эһиллэ иһэн саныыбын. Дьонум буоллабына тохтуур ааттара суох, бөһүөлэккэ тохтообокко, үргүлдүү аһан, улахан соһус күөл кытылыгар кэлэн хорус гыннардылар. Быыл буолбут танаспын тэбэнним, сирэйбин харахпын ноһубуойунан сотуннум, онтон өйдөөн көөртүм биир киһи (Урусулаан кэргэнин быраата) чэй өрбүт, собо бөбөнү буһарбыт, соробун үөлбүт, сиргэ салаппаан тэлгээн ас бэлэмнээбит.

Сахаардаах Урусулаан омул-төлөн абытайа, дьэ кэпсээн-ипсээн, күлэн-салан алларастаһыы бөбө. Күөллэригэр сүүрбэ илими үппүттэрин, ол илимнэри Урусулаан баайбытын, сарсыарда туран тэриллэрин көрүүхтээхтэрин уонна эрдэ соһус куобахты

барыхтаахпытын былдыаһа-былдыаһа кэпсээтилэр. Бүгүн киэһэ эдэр оҕо сааһы санатыһыы, аһааһын-сиэһин буолуохтаабын тоһоҕолоон эттилэр. Кырдьык да үтөө киэһэ буолбута. Эмис күөл соботун сиийи, күһүннү сылаас, чуумпу түүн оҕо сааһы санаһар наһаа да күндү, кэрэ буоллаҕа...

Сарсыарда уһуктубутум отуум иһигэр ким да суох. Өнөйөн көрбүтүм Сахаардаах хайыы-үйэҕэ илимнэрин көрөн тахсыбыттар. Балык бөҕөнү ылбыттар. Үөрүү-көтүү, өрө күүрүү, көрдөөх тыл-өс дэлэйбит. "Ыл, кэл эр доҕор, хаалтыстаах булчут, көр соболоргун..."— хаадылыыллар.

Чэйдэт даҕаны, мизэх эрдэ саа ылбыттар, куобахтыы бардыбыт. Ыт мунна балпат тыаҕа, хаалтыстаах сылдыартан ордук эрэй суоҕа чаччы. Плащпын, хаалтыспын кытта күнү быһа өрө мөхсөн, үлтү сылайан үстүү куобахтаах отуубутугар кэллибит.

Сылааны таһаарарга диэн ааттаан "чэйдээтибит", итиэн-кутуйан, сылаа тахсан, кэпсээн-ипсээн, эбии тэптэн, ырыа-тойук элбээтэ.

Арааһа, сарсыарда диэки утуйдубут быһыылаах. Түүнү быһа кэпсэппит дьон бүгүн хойутуу турдубут. Эбиэттээн, балыкпытын-куобахпытын хаалаан, бу сырыыга миинискэй матассыыкылга олорон, дэриэбинэлээтибит. Хата, бу миинискэй сымнаҕас баҕайы матассыыкыл эбит. Тийэн Сахаар булууһун саппаанньатыгар булпутун уурдубут да, дьыэҕэ таарыйбакка даҕаны, аны өрүскэ тугунуоктуу диэн ааттаан киридибит, эмиз хаалтыстаах... Күнү-түүнү быһа ууну булкуйан син бултуйдубут. Сарсыарда түөрт чаас саҕана чэй өрөн аһаатыбыт. Өр баҕайы кэпсэттибит. Хаалтыспын уһулан ылан уугун ыктым, сиэппэр угуннум. Халлаан сырдыыта дьэ хомунан дьыэлээтибит.

Дьыэҕэ тийбиппит, дьыэ хатааһыннаах. Сахаар кэргэнэ оҕолорунаан отоннуу барбыттар. Күлүүс тылын булбакка таһырдыа олордубут. Өлүүбүн хортун дьааһыктары булан, окко суулаан бэлэмнээтилэр. Мин танаспын-саппын бэрээдэктэнним, ыраастанним. Суунан-тараанан, хаалтыспын баанан, хараҕым дьэнкэрдэ...

Дьэ, ити курдук Сахаарым да, Урусулааным да дьыэлэригэр сылдыбакка, биирдэ да дьыэҕэ хоммокко, таһырдыанан сылдьан, көстүүмнээх хаалтыспын уһулбакка үс күнү быһа бултаан-алтаан сылдыбыппын санаан күллүм, ахтыһы күүһэ омунун сөхтүм.

Хаалтыстаах булчуту массыналарыгар олордон, күнүс икки чаастаах самолекка илдьэн атааран кэбистилэр.

Итинник танаастаах хаһан да бултуу илигим.

Оскуолаҕа сылдыар кэмнэрбэр сороҕор оҕо-оҕо курдук мэниктээн ылар идэлээх этим. Арай биир кыһынты киэһэ уруһуй уруогун кэнниттэн дьыэлээн иһэбин. Таһырдыа халлаан тымныы, туманнаах, борук-сорук этэ. Дьыэм оскуолаттан тэйиччи, Кириэс Кытыл диэн сиргэ олоробун. Эмискэ сүүрүөх санаам кэлэн, сүүрэн иһэн иннибэр биир кыыс баран иһэр дии санааммын, хаадылыыр санаа кириэн түү былаатын сулбу тардан ыллым... Эмискэ "Уой"— диэн сананы истэн, эргичис гына көрбүтүм доҕоор... били сана кэлбит биология учуутала эбит! Бу алдьархайы! "Хайа, бу хайдах буоллун?",— диэн соһуйбут хараҕынан өтөрү-батары көрдө... Мин: "Бырастыы гын, билбэккэбин..."— диэт, былаатын биэрээт да кириэн сүүрэ турдум... Сүрээсим тип-тиниргэс, дэлби тириттим даҕаны, куттаным даҕаны... Дьэ накаас, булан-булан мизнэ буоллаҕа... үнүстэбинэ, дьэ хайдах буолабын?!...

Сарсыннытыгар Леонтьев Ваня, хара бараан дьүһүннээх, будьурхай баттахтаах, модьу-таҕа көрүннээх бииргэ үөрэнэр уолум кэлэн эттэ: "Кэлэр переменаҕа Вера Алексеевнаҕа кириэр үһүгүн". "Ол тоҕо ынырбытый?"— диэн ыйпытым да, киһим саннын ыгдах гыннарда. Сүрээсим мөҕүл гынна: "Арааһа үнүстэҕэ буолуо уонна туохха ынырыаҕай"— дии санаатым... Математика уруогун сүгүн истибэтим, өйүм-санаам барыта ол туһунан...

Вера Алексеевна Чиркова, пионер-баһаатайбыт, республикаҕа, оройуонна биир бастын үлэлээбинэн биллэр, сүрдээх түргэн туттунуулаах, куруук сананы олоххо киллэрэ сатыыр, мэлдьи үөрэтэ-такайа сылдыар идэлээх, кытаанах, олох түктэри быһыыларын кытта отой зэйлэспэт майгылаах, коммунист салайааччы, оҕолор бары толлор киһилэрэ этэ... Оскуолаҕа пионерскай хос саамай улахан, кизн изннээх, бэйэтэ музей курдук оноһуулаах (республикаҕа бастакы мизстэлээх) сырдык, киһини ыныра-угуйа турар сир хотуна.

Оргууй ааны аһан кириэн дорооболостум. Вера Алексеевна хааһын түрдэһиннэрбит аҕай, мөҕө тоһуйда: "Ити хайдах буола сылдыаһын?! Учууталгын тоҕо куттаатын! Табыллыбат дьыаланы онорбуккун! Быһаарыыгын суруйа оҕус!"— диэтэ. Быһаарыыбар барытын кырдыгынан суруйдабым дии...

Ити кэнниттэн биир нэдиэлэ ааспыта. Бу дьыаланы умнуох курдук буолан истэхпинэ... химия уругар кириээри турдахпына, бааһынайдыны көрүннээх, сытыы сирэйдээх-харахтаах Афанасьев

Алеша (эмиз бииргэ үөрэнэбит) санныбын оюуста уонна: "Сарсын үс чааска Совет дружины мунһаа буолар, онно хайаан да кэлэр үһүгүн, Вера Алексеевна инһэ диэтэ... онорбут буруйгар миэрэ ылар үһүбүт..." Мин "дөйөн хааллым"... дьыала манһык эрэ эргийэ дии санаабатаһым. Биология учууталыгар испэр кыһыйдым аһай... эмиз да сыһа буоллаһа... эмиз тоһо да ол былаатын тоһо тарпытым буолла? Онтон кыыс дии санааммын... ити киирэн биэрбиппин көр...!

Уруок кэнниттэн Дружина Сэбиэтигэр чилиэнинэн сылдьар бииргэ үөрэнэр уолаттарбын Кондратьев Афоняны, Афанасьев Алешаны кытта кэпсэтэргэ соруннум: кинилэр куоластыыллар, онон миигин көмүскээн ылыахтаахтар, ууммаккалар... Дьонум сөбүлэспиттэрэ. Сарсыныгар үс чааска мунһаабы пионер баһаатайбыт бэйэтэ аста, хас да болпуруоһу көрөллөр эбит. Миигин саамай бүтэһик киллэрдилэр... Туох буруйу онорбуппун кэпсээн биэрдилэр уонна "строгий выговор" диэн миэрэни туттуохха диэн буолла... Куоластаатылар... Кыргыттар (үс кыыс) уонна Вера Алексеевна: "Хайа, эһиги",— диэтин кытта, дьонум сүүстэрин аннынан буруйдаммыт, эрэй бөһөнү көрбүт дьон курдук көрө-көрө илиилэрин аат харата уунан кэбистилэр... Дьэ, ситинник буоллаһа киһи дьылһата быһаарыллара... Ити түүлээх былаат күн бүгүннэ диэри мин өйбүттэн санаабыттан отой арахпат...

23.11.2001

ҮӨРЭНЭР ЭБИККИН ДУУ?!

Хамаһатта орто оскуолатыгар (Нам улууһа) Егор Николаевич Максимов диэн бэртээхэй майгылаах, сүрдээх билиилээх-көрүүлээх математик учуутал саһа ананан үлэһии кэлбитэ. Сайын кэлбит киһини оскуола администрацията пионерскай лааһырга воспитательынан анаабыта... Ити лааһырга биһиги аһыс кылаастан Никита Жирков диэн спортсменынан биллибит, бэйэтин сааһыгар сүрдээх төрөлкөй, улахан унуохтаах, модьу-таһа көрүннээх уол физругунан үлэлиирэ...

Егор Николаевич Никитаны студент эбит диэн бигэ эрэнэн кэбиспит. Ол иһин буолуо, бииргэ табахтыыллар (учууталбыт улахан табахсыт этэ), ардыгар кыһыллыыллар да эбит... араас тизмэһэ кэпсэтэллэрэ да баар буоллаһа...

Күһүн үөрэх дьыла саһаламмыта, математика уруогар биһиги кылааһы Егор Николаевич үөрэтэр буолбута...

Кылааска киирэригэр аан бастаан кылааспыт аһа оргуудук аһыллара, урут атаһа, онтон бартыбыала, кэлин төбөтө быгатаалаан мичээрдээбитинэн киирэн кэлэрэ... Остуолугар бартыбыалын "сарт" гына быраһан кэбиһэрэ уонна хайаан да олус истинник, үөрэ-көтө, хайдах эрэ дьээбэлэнээри гыммыт киһилии эргиччи көрүтэли-көрүтэли дорооболоһоро.

Кини бастакы уруогар "Дьэ эрэ, аан бастаан билсиэххэйн..."— диэт журналы арыйбыта эргиччи көрбүтэ... Онтон эмискэ туохтан эрэ соһуйбут киһилии ойон турбута, чэчэгэйн ыйар тарбаһынан имэрин да имэрин буолбута уонна түгэх партаһа олоһор Никитаны тобулу көрөн туран ыйыппыта: "Бээрэ..., Никита Семенович, эн... эн үөрэнэр эбикин дуу?!"... Никита оргуудук оронон туран, үүтүн тохпун оһолуу умса көрөн туран, кэтэһин тарбана-тарбана нэһиилэ саһа аллайбыта: "Ээ онтон... онтон... үөрэнэбин ээ..."

Оһолор тугу да өйдөөбөккө сирэй-сирэйдэрин көрсөн кэбиспиттэрэ... Аһыйах сөкүүндэ чуумпуруу кэнниттэн: "Чэ, сөп! Олоһо! Уруок кэнниттэн кэпсэтиэхпит!"— диэбитэ, мүчүннүү-мүчүннүү, баһын быһа илгистибитэ уонна биир-биир билсигэн уруогун саһалаан киирэн барбыта...

Дьэ, инник сыһыаннар учуутал оһолор эмиз баар буолар эбиттэр. Ол переменаһа туох диэн кэпсэппиттэрин билбэтим. Арай кэлин учуутал үөрэнээччитин кытта ыкса доһордуу сыһыаннара күүһүрбүтэ. Ол бииргэ бултууларыттан (Егор Николаевич дьаарай булчут этэ) биллэрэ.

ТУСТУУК

1968-1972 сыллардааһа Хамаһатта орто оскуолата тустуу эйгэтигэр республикаһа биллэр этэ. Ол курдук, ити сылларга, Чурапчыттан төрүттээх Феофанов Егор Михайлович диэн сүүрүгэ, хайыһарга спорт маастара физкультура учууталынан ананан кэлэн сүрдээх эрчимнээхтик үлэтин саһалаабыта, элбэһи ситиспит кэмнэрэ этэ. Сүүрүүгэ, хайыһарга, теннискэ уонна тустууга Нам оройуонугар бу оскуола ити сылларга иннин биэрбэтэһэ, өссө үөһэ таһан республикаһа даһайбыта. Егор Михайловичка көмө эдэр физруктар Егоров Иван Федорович, Жирков Семен Семенович кыахтаахтык эһии күүс-көмө буолтара. Спорт эйгэтэ бары оскуола оһолорун, учууталлары, нэһилиэһиннэ киэн араһатын хаһан, бу үлэһэ көлөһө күүскэ эргийбитэ, араас элбэх күннэр, нэдиэлэлэр, месячниктар,

олимпиадалар ытыллар буолтара. Олортон биир түгэни кэпсиэхпин баардым. Холобур, биһигини хаһан да тустубатах 4-10 кылаас уолаттарын барыларын, сатыыр буол сатаабат буол "Тустуу нэдиэлэтэ" диэн ааттаах күннэргэ барыбытын ыйааһыннарынан арааран туһуннарар буоллулар. Оскуола уолаттара бары, кыралыын улаханнарын трико, искиэрэ тиктиитэ, тустуу албастарын үөрэтии түбүктэрэ бөҕө буолла. Ити саһана оройуон чемпионнара, араас титуллаах тустуук уолаттар күннүү-ханныы сылдыар кэмнэрэ. Ордук биллэр этилэр: Никита Жирков, Юра Аммосов, Захар Дорофеев, Толя Сивцев, Витя Никифоров, Афоня Прокопьев, Ваня Суздалов уо.д.а. Тустууга оскуола саалатыгар киһи бөҕө мустубута, кыралыын-улаханнарын, эдэрдиин-эмэнниин. Мин 9 кылаас уола ордук кыргыттаран кыбыстабын. Ол сатаан тустубат киһи оройуон чемпионун кытта тустар буоллум, Толя Сивцевтыын. Толялыын сыһыаммыт үчүгэй, доҕордуубут. Ол иһин киһибэр туста кириэм иннинэ эттим: "Толя, балачча уһуннук туста сатаар... Онтон кыайаар",— диэн. Киһим эрчиллэ, өрө ыстаналыы туран: "Сөп, өйдөөтүм!"— диэтэ. Мин эрэнэн, эрэх-турах сананым, тыылланнабыта буоллум...

Бириэмэбит кэллэ. Толя тахсыбытыгар бары уруйдаан хаһытыы түстүлэр. Мин тахсыбыппар, уу-чуумпу, тугу эрэ ботугураһаллар. Долгуйабын аһай... Мөбүллүбүт оҕо курдук сукуллан аһай турабын, дьон диэки көрүөхпүн толлобун. Арай икки кыыс (10 кылаастан) миигин көрө-көрө күлэр курдуктар, онтон өссө эбии буорайдым... Свисток чырылыы түстэ... Мин атабым ыараан хаалбыт... Нэһиилэ маат ортотугар кэлэн Толябын кытта илии тутустубут... Арай илиибин тустуук киһилии уунан ээрим да ханна да барбыппын өйдөөбөккө хааллым... Кулахачыйан сирим-дойдум эргичийэн ээрэ, күлбүт-үөрбүт, соһуйбут, кэлэйбит сирэйдэр үөһэ-аллара ымастылар да, биирдэ этим сииним доргуйда...Өйдөөбүтүм маакка тизэрэ-таһылла сытабын. Толям икки илиитин өрө ууна-ууна кыайыт хотой кыыллыы өрө ыстаналыы сылдыар. Көрөөччүлэр хаһыыларын-ыһыыларын ортотугар нэһиилэ тураммын киһибэр тийэн илиибин бизэрэн эбэрдэлиити туран: "Толя, эппитим дии...". Киһим күллэ уонна: "Умнан кэбиспиппин",— диэтэ. Дьэ, кыһыылаах суол диэтэбин. Мин күн бүгүннээгинэ диэри өйдөөбөппүн, ол олох сатаан тустубат киһини, маастары кытта туһуннаралларын. Төһөлөөх уолаттар-кыргыттар күлүүлэригэр-элэктэригэр, сөбө суох сыһыанна кирибиттэрэ буолуой?... Иккис тустар уолум (аатын өйдөөбөппүн) 11 Хомустаах уола этэ. Киһи күлүөх курдук, аны икки сатаабат дьон тустуулара хайа аанһа буолуой? Наһаа да өр тустубуппун.

Эбиитин дэлби сылайан, таах мадьыктаһыы буолта... Дьон көрө-көрө күл да күл... Кэмниэ кэнэһэс нэһиилэ очконан кыайда диэн буолла. Уопсай түмүккэ үһүс миэстэни ылан, санаам нэһиилэ уоскуйбута...

Дьэ, инник көрүдүөстэр киһи олоһор көрсөөччүлэр.

Учууталбар Егор Михайловичка, доҕорбор Толя Сивцевка олохпор көрсөннөр, өйбүн-санаабын тосту уларытаннар, эр киһи-эр киһи курдук кытаанах санааны ылынан эрчиллэммин, онтукам аармыйаҕа сулууспалыырбар сүрдээх улахан көмө буолбутугар, бэйэбин көмүскэнэр кыахтаммыппар махталым улахан.

28.02.2001

УЧУУТАЛЫМ СААХАРА

1977 сыл. Кулун тутар ый ортото.

Бу кэмнэ үгүс тэрилтэлэр, биирдиилээн дьон мас кэрдиитигэр тахсаллар... Нам улууһугар Хамаһатта нэһилиэгэр орто оскуола салалтата оҕолору үлэһэ иитии боппуруоһун өрө тутан, үлэ уругун мастерскойун кэнэтиини инники соруужа киллэрэн, мас кэрдиитин бу күннэргэ былааннаабыта... Ол саһана оскуола директорынан ис-киирбэх сэбэрэлээх (кэрэ дьүһүнүн ачыкыта өссө тупсарара), лоп-бааччы санарбыт-инэрбит, ол курдук туттунуулаах-хаптаныылаах, тылынан-өһүнэн саха тылын уонна литературатын учуутала идэлээх буолан, биһиги биир этиини быһа-бааччы этэрбитин, кини

уустаан-ураннаан, ырааһынан эргитэн түмүктүүрүн сөбүлүүр идэлээх, дьоһун-мааны дьэ кэргэн баһылыга, ирдэбиллээх салайааччы, Гавриил Степанович Касьянов диэн киһи үлэлээбитэ...

Дьэ, онон, эр дьон бары мас кэрдиитигэр үлэһэ барар буолбуппун. "Комсомольской" совхоз салалтатыттан көрдөһөн икки тракториһы бырааттыы-убайдыы Борис, Юрий Кривошапкиннары, икки бастын мас эрбэтээччилэри (Андрей Ивановы, Гавриил Таркаевы) сөбүлэннэрин ыламмат, кэлэр субуотаҕа үлэһэ турунар буолбуппун. Мас кэрдэ барар сирбит аата, Чоһоо сайылыга диэн. Мантан икки көс сир. Син тэйиччи дойду...

Ырыа-тойук аргыстаах, кэпсээн-ипсээн энэрдээх айаннаах буоламмыт, дэлээнэбитигэр өр гыммакка кэлбиппит. Бары сүрдээх үрдүк көтөбүүлээх санаалаах соруудахтарбытын аттаран, үгүспүт эдэр эрчимнээх дьон буолан, үлэбитин лаппа кыахтаахтык үмүрүтэн, халлаан харангарыан иннинэ биир прицебы тобус-толору тизээн Юркабытын дэриэбинэҕэ ыппыппыт... Бэйэбит хаалан, дьэ уоскуйан чэйди олодохпутуна, арай айаннахтаах тракторбыт эмискэ умуллан хаалла. Күөх буруо унаара туран, налыс гынан, муннубутугар саба биэрдэ... Борис ойон туран көрбүтэ, пахай, аһылыга олоҕу бүтэн хаалбыт! Бу иэдээни! Тайҕа ортотугар хантан дьэ, сэлээркэ булабыт?!

Кылгас чуумпуруу кэнниттэн организаторбыт (тириттэбинэ-хоруттабына хараҕа эмиэ да от күөҕэ, эмиэ да кугастыйан ылар идэлээх, дыкти, кэрэ дьуһуннээх киһи) Валерий Гаврильевич сүр боччумнаахтык тэрийээччи быһыытынан дьаһайда: "Трактортан уутун сүөкүөбүг уонна мантан икки километр курдук сиргэ Чоһоо өтөҕө баар, онно баран хонуохайыг..."

Биһиги сылайбыппыт дьэ билиннэ, сэки-суку хомунан, ыһыктарбытын эрэ ыламмыт, хонуохтаах сирбит диэки хаама турдубут...

Халлаан түргэнник харангарда, ханна эрэ дөрүн-дөрүн суор хаабыргыыр, мэкчиргэ үһүүрэр... Сылайбыт дьон уонна хайдах эрэ санаабыт түһэн наһаа өр хааман салланнаан өтөхпүтүгэр кэлбиппит. Сайынын отчуттар олоҕор буолан өтөх көрүнэ сэнэх эбит этэ...

Боппуруос үөскээн тахсыбыта. Син биир ким эрэ бөһүөлккэ киирэн, Юрийга этэн, сэлээркэ тахса охсуон наада курдуга. Тоҕо диэтэххэ, учуутал дьон өрөбүлгэ эрдэ киирэн сынньанан, бэнидиэнниккэ үлэлэлэригэр тахсыахтаахтара... Директорбыт санаатын өтө таайан эмискэ сага аллайдым: "Мин Василий Романовичтыын барабын..." Василийым соһуйда да, мин диэки көрөөт, төбөтүн кэбис гыннарда. Ону көрөөт сүрдээх үөннээх тыллаах нуучча тылын учуутала Василий Васильевич Ушнищай дьээбэлиир хараҕа уоттанна: "Эдэр дьон танцылы барар бөҕө буоллахтара дии, ол икки көс сир диэхтээн..." дии-дии хаадыас гыммыта. Гавриил Степанович махтаммытты биһиги диэки көрдө уонна кураанах рюкзактын тоҕо эрэ мин санныбар иилэ бырахпытта...

Василийым кэпсээн-ипсээн бөҕөтө. Мин да хаалсыбалпын...

Мантан Хамаҕаттабыт икки көс. Үчүгэйдик хаамтаһытына сарсыарда алта чааска тийиэхтээхпит... Хата бэрт баҕайы! Ыл-ыраас хаар! Салгын! Ый! Сулустар! Араас тизмэҕэ кэпсэтэн бэйэ-бэйэбитин өссө диригник билсистибит, күллүбүт-үөрдүбүт...

Ол иһэн эмискэ санаабыт сүтэн, харса суох хаамы эрэ буолбута, хаар эрэ куучугуруура, тыыммыт эрэ бурҕанныыра... Ол иһэн утуктааммыт арай тонуу хаары иккиэн икки аңы тэлэн иһэн үһүктэн кэлэммит соһуйбуппут аҕай...

"Чэ, бээ, туох алдыархайай? Төһө да комсомол буолуохха, сынньана түһүөххэ!"— дэстибит.

Суол чигдитигэр олон сынньаммыппыт... Эмискэ доҕорум: "Оо, тугу эрэ ыстаабыт, испит киһи... бэрт да буолуо эбит"— диэбитэ. Ону истэммин дуу, билбэтим, тоҕо эрэ директорум кураанах рюкзактын хаһан барбытым... Арай биир үл-үрүгү рафинад саахар тоороххойун булан ыллым, сага аллайыа түстүм: "Бааска, саахар!"...

Киһим саахары ылан орубуна ортотунан аһаардаата уонна: "Барытын эмискэ сизн кэбиһимэ! Кыра кыратык ылан эмэн сиз, оччоҕо күүс кириэҕэ,"— диэтэ. Киһим спортсмен уонна миигиннээҕэр аҕа киһи биллэҕэ дии. Кырдьык оннук эбит доҕор! Эчи миньигэһиэн! Аны саахар буолан түргэнник амтана ааспатыан... Этим дьырылаан, күүспэр күүс киирэргэ дылы буолла! Ол иһин даҕаны, учууталым барахсан тоҕо олох кураанах рюкзакты биэриэҕэй!...

Саахар сизбит дьон дьэбитигэр диэри ньиргиччи, биир тынынан диэбиккэ дылы, курдурҕаччы хааман тийдибит...

Утуйаары сытаммын: "Ити Гавриил Степанович, тоҕо кураанах рюкзактын биэртэ буолла?"— диэн таайа сатыы сытан түлүк уубар умсубутум...

Кып-кыра, үл-үрүгү саахар!

Эчи миньигэһиэн! Күүһэ сүрүөн! Киһи этин-сиинин угуттаан, күүс киллэрэр кыаҕа сүдүнүөн! Оо, учууталым саахара барахсан...!

18.08.2001

ЛИЗАҔА АЙАН

Биир улахан тэрилтэ профкомун эппиэттээх үлэһитэ аатыран, күһүн, саас хортуоппуй, хаппыста булуутун түбүгүн быйыл эмиэ сүгэр буоллум.

Ол курдук Афанасий Афанасьевич диэн өр сылларга үлэлээн опытырбыт, автобаза биир дьохун, ытыктанар суоппарынаан, Нам Хамаҕаттатыгар бииргэ үөскээбит уолбунаан,

үлэһиттэрбитигэр сүүрбэ куул халпыыстаны, ол төрөөбүт-үөскээбит Хамаҕаттабыт биир кырдыаҕас агроном, тыыл ветерана, нэһилиэккэ убаастанар "Анна Михайловна дуо" дэтэр үтүө киһиттэн, чэпчэки собуус сыанаҕа бизрэрин истэн, атыылаһан аҕалан, бүгүн киһэ дьизлэринэн кэрийэ сылдьан, испиһэк быһыытынан тиксэртиир соруудахтаахпыт...

Дэ, ол курдук дуогабар быһыытынан сыалбытын ситиспит дьон үөрэ-көтө дьоллоох Дьокуускай куоралпытыгар (М.К.Аммосов диэн үтүө киһилээх буолан, суолбут асфальтанан айаммыт түргэтээн ахан турар) бириэмэни билбэккэ элээрдэн кэлэ оҕустубут...

Үлэһиттэрбит олорор дьизлэрэ барыта абыстыы-тоҕустуу этээстээх дьизлэр. Сахалар мунар биэс этээстээх дьизэ төрдүс, бэһис, тоҕус этээстээх дьизэ сэттис, ахсыс, тохсус этээстэргэ олороллор. Лаппа хойутаан кэлэммит дьизлэрбит иһэ сорохторо нэһиһэ кылайар уоттаахтар, сорохторо ным харананан тыйыллан тураллар...

Дэ, бүтэһик, тоҕус этээстээх дьизэ олорор бииргэ үлэлиир киһитигэр эдэр, сэмэй Елизавета Петровнаҕа, сэттис этээскэ үс куул халпыыстаны таһаарыахтаахпыт. Сатахха, Горькай уулуссатыгар үүт-үкчү, игирэ оҕолор курдук бэйэ-бэйэлэригэр майгыннаһар араҕас кырааскалаах дьизлэртэн биирдэстэригэр олорор. Аны дьизлэрбит нүөмэрдэрэ суох. Баар да буоллаҕына кырааскалар баран, чуолкайа суохтар... Урут биирдэ сылдыбытым да өйдөөбөт эбиппин, хайа дьизэтин. Сэрэйэн, бу дьизэ быһыылаах диэн бастакы (хотуттан) дьизэ биир куулу сүгэн киирдим (суолпарым дьизэбит чуолкайа суох буолан иккис кырыныыга киирсиэм диэн массыынаматыгар хаалла). Киирбитим доҕоор, хабыс харанаҕа дьоннор күлсэллэр, этиһэллэр айдаарсаллар, ханна эрэ ырыа-тойук дьизэрэйэр (буолумуна, элбэх киһи олбоҕор)... Дэ доҕоор, олох сэрэйэн, харах симсэ ооньуур кэриэтэ, анар илиибинэн далбаатаан, сороҕор истиэнэҕэ, дьонно кэтиллэн, ол аайы дэлби тиритэн, паартан инчэйэн этээстэрбин ааҕа-ааҕа, дэ сэттискэ нэһиһэ табыстым диэн буолла... Атабым салбалас, бэйэм аҕылас бөҕө буолан, бэргэһэбин көннөрөн, уоскуйа сатыыбын да... Урут сылдыбыт буолан, сэрэйэн, 140-с N-х квартира бу буолуо дии санааммын, биир тимир ааны тонсуйдум. Куорат ыала ырыынак кэлэн бары икки хос тимир ааннаах буолан тураллар. Ким да эппиэттээбэт. Арай илиим иминэн тутан көрбүтүм, электроцит буолан бизрдэ. Салгыы истиэнэни имэрийэн биир ааны буллум. Тонсуйдум. Эмискэ биир эдэр киһи суостаах куолаһа: "Кимий?" диэтэ. Мин сэрэнэн дорооболостум: "Лиза... Лиза... Петровна баар

дуо-дуо?"— диэн истэхпинэ: "Манна ханнык да Илиһэ суох! Манна мин эрэ баарбын! Өйдөөтүң дуо, мужик!"— диэн ордоотоото.

Салгыы айанныыбын. Илиим иминэн, эмиз истиэнэн сирдэтэн, өссө биир ааны тонсуйабын. "Бу 139-с квартира ээ. Аһара кэлбиккин",— диэн нарын эдэр дьахтар куолаһа аан нөҕүө чуораан курдук чугдаарда. Иһийэн турдум. Испэр: "Бай! Хайдах хайдаһый? Ити ордоотообут эрэппэр төннөр буоллабым",— салла быһыытыдым. Куулбун түһэрэн (чин халпыысталар, улахан куул буолан киһини сылаттылар), танаспын-саппын көннөрүнэн, тириппиппин соттунан уоскуйа түһэн баран, хайыахпыный, сэрэнэн били суостаах ааммын иккиһин тонсуйдум. Киһим: "Ким нааданый?",— диэн хаһытаата.: "Ээ, мин, мин... Маангы киһибин. Лиза баар дуо? Халпыыста аҕаллыбыт". "Туох ааттаах араһсыбат киһигиний? Ол Илиһэ диэн дьахтар манна баар буолуо диэн сордуугун дуо?! Маанһыттан суох диибин дии! Көссүүгүн атын сиргэ көрдөө!"— диэт сутуругунан эбиитин күүскэ баҕайы оҕуста маатырылаан сырбатта. Мин араһсыбат киһи буоллум: "Онтон бу 140-с квартира буолбат-ах дуо?...". Иннэ диэн санарааппын кытта, киһим аанын тэлэ тэптэ эбээт... Арай көрбүтүм, олох эдэр икки эрэт чалбах курдугунан мэндээриччи көрөн тэмтээкэйдии тураллар, Сутуруктарын сууралыыллар. "Мужик! Хатылаа эрэ! Туох диигин!" диэн буолла. "Ээ, онтон... бу... үлэһиттэрбитигэр халпыыста түнэтэ сылдыабыт". "Ону..." "Чэ, оччоҕо халпыыстабын манна аҕал!"— диэт кэннигэр турар бөдөн уңуохтаах уола халпыысталаах куулбар түстэ. Тардыалаһыы кытаанаҕа буолла, ол быһыыгар: "Туох буолбут эдэр дьонгутуй, кимнээх дьиннигий...", эһин диэн тыл бырахсабын... Хаһыы-ыһыы хойунна... Аны иккиэн саба түстүлэр... Ыксал буолла... Ити судураан кэмигэр хата дьолго, били 139 нүөмэрдээх хостон эдэр дьахтар тахсан айманна: "Хайа бу туох буоллугут? Миһисийэлэри ыһырдым!..." Тоҕо эбитэ буолла, ону истээт да, эрэттерин хосторугар биирдэ "дьылыс" гынан хааллылар... Дэ, сор диэтэһин! Ити үтүө дьахтар тахсыбатаҕа буоллар, туох буолуо эбитэ буолла? Танаспын тэбэнэн, көннөрүнэн күүтэн турар эдэр дьахтарбар баһыыбалаатым... Аан сырдыгар көрбүтүм кырдык да ис киирбэх, сахалыы намыын дьүһүннээх үтүө-мааны дьахтар турар эбит. Ыйытта: "Хаһыс квартираны көрдүүгүн?". Сырдыкка тиксибиччэ кумааһыбын ороон көрдөрдүм. Киһим күлэн сандарда: "Бу дьизэ буолбатах ээ. Ортоку дьизэ бараһын. Бу дьизэ 94 N-х, эн наадыар дьизэн буоллаҕына 96 диэн эбит. Олох да суох квартираһын көрдөөн халпыыстаһыттан мата сыыстың дии, чэ кытаат, ыстан"— диэтэ. Дэ, сити, орубуна били

"С легким паром..." дигэн киинэбэ майгынынныыр түбэлтэбэ түбэспиппин — үс үүт-үкчү дьиз, саһархай дьүһүн, биир балаһыанньалаах, нүөмэрдээх, тимир ааннаах квартиралар... Атына дигэн — хаппыыста буоллаба... "Үтүө майгылаах дьоннор элбээтиннэр", — дии санаат, куулбун төттөрү сүгэн, эрэй бөбөнөн, мэхэй бөбөнү түһэрдэр көрсөн, өссө эбии дэлби сылайан, ньахчайан ахан массыынабар кэлбиппин көрөн, суоппарым Олпуонньа Борокуоппайап бастаан өйдөөбөтө, онтон кэлсээбиппэр өргө диэри уоскуйбакка, быара ыалдьыар диэри күлбүтэ, кэлин "хайа, Лизабытыгар аны хаһан хаппыыста аҕалабыт" дигэн хаадылыыр. Миигин аһынан, ол ортоку дьизэбэ (чуолкайданнаба дии уонна уоттаах, турбата тэстибэтэх дьиз буоллаба) үс куулу иккитэ кырынан (кыахтаах уол диэтэбин) бэйэтэ киллэртээтэ. Эмиэ саха үтүөкэнэ киһи диэтэбин... Атын суоппардар киллэрэн бэрт... Бу туһунан Лизаба кэпси илтиппин. Сүрэ бэрт! Кыбыстабын даҕаны! Уо, ама да күндьыл ааспытын иһин, сыралаах-харалаах хаппыысталар этилэ-ээ-ээ...р.

НО, Я ДОСТАЮ...

Кудрина Нина Егоровна дигэн нуучча литературатын учуутала Хамаҕатта орто оскуолатыгар түөрт уонча сыл үлэлээбитэ, билигин пенсияба олорор.

Нина Егоровна омугунан нуучча, сэрии кэнниттэн учуутал үөрэбин бүтэрэн Нам улуугуар ананан кэлбит.

Хамаҕаттаба ол саҕана "первый парень села" дэнэр, нэһилиэк комсомольскай тэрилтэтин секретара, бастын спортсмен уолга, Егор Кудринга (саха уолун кырыылааба буолан, дэлби эрийэн, кыраһыабай, күп-күөх харахтаах нуучча кыыһын иннин ыллаба...) кэргэн тахсыбыта... Нина Егоровна элбэх оҕону төрөтөн, билигин элбэх сиэннэнэн, олох сахатыан (сахалыы ыраастык сангарар) Хамаҕаттатын төрөөбүт дойдутун курдук таптаан олорор. Кэргэнэ Егор өр сыл устата тутуу тутуу үлэһитэ буола сылдьан, ыалдьан, алта уонугар чугаһаан иһэн өлөөхтөөбүтэ...

Тохсус кылааска (1969 сыллаахха) үөрэнэ сылдьан Пушкин, Лермонтов, Маяковскай у.д.а. нуучча улуу поэттарын хоһоонноругар учууталбыт нойосуус үөрэтэргэ элбэх соруудабы биэрэрэ. Мин киһи, хоһоону үөрэтиигэ мөлтөх собуус этим. Иэс бөҕөбө киирэрим. Үөрэтэрин үөрэтэрим гынан баран сарсынньытыгар отой умнан кэбиһэр идэлээхпин... Дьэ, ол миигин эрэйдиирэ... Саас үөрэх дьыла бүтүүтүн саҕана икки хоһоону (Лермонтов, Маяковскай) зачет

туттарыахтаахпын... Нэдиэлэни быһа үөрэтэн син билбит курдук буолбутум да, эмиэ, туттарар күнүм сарсыарда боруобалаан ааҕан көрбүтүм, сордоох эмиэ, сорох тылларыгар иннэн, дэлби буккуйан кэбиһэ турабын... Бириэмэ дигэн бириэмэ! Кэллэбэ дии! Сүрдээбин долгуйабын! Испэр ааҕан көрөбүн... дьэ издээн... адьас буккуйа, умна турабын...

Оҕолор бары хоһооннорун ааҕан, ким түөрдү, ким биэни ылалатаатылар... Мин бүтэһик табыстым. Аан бастаан Лермонтов хоһоонун ааҕарга холоннум:

Погиб поэт! — невольный чести —
Пал, оклеветанный молвой,
С свинцом в груди и жаждой мести,
Покинув гордой головой!...
Но, я достаю, широких штанин
Дубликатом бесценного груза...

диэппин кытары, кылаас иһэ күлэн биирдэ ньиргийэ түстэ. Учууталым диэки көрдүм... күлэн санна ибигирии олорор эбит... Дьэ өйдөөтүм, икки хоһоону биир хоһоон курдук булкуйбулун. Мин да тулуйбатым, күлэн ибигирээтим...

— Нина Егоровна хараһын уутун сотто-сотто: "Дальше" — диэтэ. Ээ, мин харса суох: "Но я достаю..." — дигэн истэхпинэ, кылаас иһэ өссө күүскэ ньиргийэ түстүлэр. Учууталым олох издэйдэ, нэһилэ: "Ну, Александр, даешь...", — дии-дии улахан баҕайытык саһыгырачы күллэ... Син балайда бириэмэ ааһан уоскуйбуттарын кэннэ: "Садись, Александр! За храбрость и героизм — две тройки!" — дии-дии кыаммакка күл да күл буолла... Дьэ итинник! Олоххо харса суох буолар соробор туһалаах ээ.

02.09.2001

ИЙНЭЭБИТЭ

Айар суолуу арылыннын	3
ЭНСИЭЛИМ, НАМЫМ, ХАМАБАТТАМ!	
Энсийлим — Намым	7
Хамбааттабар тапталым мизэ	7
Мунура суох үйэзэ	8
Сайыммит кэллээ, Хамбааттаба!	8
Эрэллим, тапталым, олодум	9
Итэйдим	9
Хамбааттабар газ киридэ	10
Ырма кытыла	10
ИЙЛЭЭХ АҢАМ ТУҢУНАН	
ХОҢУИАБЫН БҮГҮН ТУҢУНАН...	
Ийэм	12
Аҕабын санаатым	12
Өлөөнө	13
Арамаан	13
КҮН СИРИГЭР УОЛ ОҕО ТӨРӨӨН...	
Уол оҕо төрөөн	16
Көрдөгүү	16
Салайдын	16
Сахабын	17
Табыс!	18
Симэлитизм!	18
Антах	18
Музабар	19
Сырса	19
Таабырын	19
Элпэтэ	20
Дьахтары	20
Дьайы	20
Куотуу	21
Бай!	21
Сүтэ	21
Сага дьизэ	21
Тура орус	22
Талаһы	22
Хаар	22
Сүтэллэр	23
Ытыктаан	23
Дорообо!	24
Өлүүнэ	24
Эргитин!	24
Көмөлөс	24
Дьылдам	25
Онто	25
Быстыы	25
Айа	26
Өйдөө	26
ОЛОХПОР — ТАПТАЛЫМ!	
ҮЙЭБЭР — ЭРЭЛИМ!	
Онон	28
Кэрэчэнэ	28
Таптал утаба	28
Суо дьылга	29
Кэргэмэр	29
Кэргэмэр (төрөөбүт күнүгэр)	30
ОЛОХХО ЭРОТИКА — ДЬОҢУННААХ ЛИРИКА!	
Ахтылган күүһө	32
Кырдыы бэлиэтэ	32
Тэннээһин	32
Эр киһи буол	32

Дьолтон дьол	33
Тыал	33
Имэи	33
Тыкта	34
БАРЫЛАРЫН ТАПТЫЫБЫН,	
ДЬОЛЛООХ ОҕО БУОЛАБЫН	
Киртитимэ (уолаттарбар Григорийга, Валентинца кэс тыл)	36
Ленабар	36
Наташкабар	36
Егорка (сизммэр)	37
Истин сизинизиним! (сизммэр Күннэйбэр)	37
Халаан (сизммэр Күннэйбэр)	38
Үөртэ (сизним Күннэй 1 сааһыгар)	38
Оҕо дьоло! (сизммэр Яника)	38
Сашок (сизним бир сааһыгар)	39
Бииргэ (сизммэр Сашокка)	39
Харыстыах (сизммэр Сашенькага)	39
Тула (сизммэр Сашенькага)	40
ОЛОХПОР КӨРСҮБҮТ ҮТҮК ДОБОТТОРУМ,	
ОЛБӨХПОР ТУС-БАС СҮРҮН ДЬОНУМ... (анабыллар)	
Депутат А.В.Кривошапкига (60 сааһын көрсө)	42
Иккиэн (депутат А.Гольдманга анаар)	42
Тыһынаахпар (композитор З.К.Степановка)	42
Сөлөгөй (поэт Урсунца)	43
Ситим (эдьийи Дорага)	43
Сэки (поэт Василий Ушинцакайга)	43
Сэксэйбит (художник Сэксэй Сэмэн кэриэһигэр)	44
Умсурраба	45
Саараама... (поэт Р.Даниловка)	45
Поэттар өлбөттөр (Нам поэттара Н.Рыкунов, И.Еремеев сырдык кэриэстэригэр)	46
Суохтаатым (поэт Н.Рыкунов кэриэһигэр)	46
Хатат (поэт К.Еремеевка)	47
Бэлиэтиибит (поэт К.Еремеев 50 сааһын көрсө)	47
Үөрүү сүрээниэ (Анна Зверева выставкатытан санаа)	48
Ыйдана (тулаһаах оҕолору илтэр амарах дьонцо Клара, Николай Матвеевтарга)	48
Эдьийибит (кэрэним эдьийигэр Еёдокия Романовнага)	48
Эдьийим (эдьийибэр Кларага)	49
Харыстыабын (үрүү халааттаах ааньалларга: кийиһипэр Аннага, балтыбар Анжеллага)	49
Тэйдин (хирург Афанасий Дмитриевич Тарскайга)	49
Тумарчаба (60 сааһыгар)	50
Бүккүсэ	50
Тимофеев Ф.А.-ка	50
Баһылай Баскаарыатка!	50
Семен Охонешниковка	51
Бор (депутат Филиппов В.В.)	51
Таннары (биир атаслар анаар)	51
Сайын — 73 (Розабар анаар)	52
Туолаба	52
Алгыбын (күтүөтүм Павел төрөөбүт күнүгэр)	52
Ньыгыл (депутат Е.М.Ларионовка)	53
Чолбон ("Чолбон" сурунаал 75 сааһынан поэт В.Тарабукинца)	53
Айаннаа (Шапошников М.М. 50 сааһыгар)	54
Туйаара (художник Т.Шапошниковкага)	54
Аргыстарым — айар ырыаларым (самодеятельнай композитор В.И.Никаноров 50 сааһыгар)	54
Иһиттим айылба санатын (композитор В.Зырянов 65 сааһыгар)	55
Отый (эдэр догдорбор Прокопий Ахимовка)	55
Көтүүй (учууталым Е.П.Павлова 60 сааһыгар анаар)	55
Туурабыт (биир үөлээннээхпэр А.А.Сивцевка)	56
Наталья Харлампыевага	56
Паппа (мелодистка А.Варламовага)	56

Маанылаан (хийлигээр <i>Елизаветага</i>)	56
Көрдөхүү (кэразим бырааттарыг <i>Романца, Василийга ананар</i>)	56
Билинимэ (<i>Хамагатта орто оскулатын бииргэ бүтэрбит үөлээнзэхтэрбэр</i>)	57
Хатылан (<i>догдорбор Н.Н.Атласовка</i>)	57
Счбыабым (<i>композитор З.К.Степанов 70 савһыгар</i>)	58
Кэплинг (<i>Д.Шадрин 50 савһыгар</i>)	58
Тыиннанан (<i>самодельный композитор Гаврил Слепцов кэриэһигэр...</i>)	58
ЫТЫС САҒА КЭПСЭЭННЭР	
ОЛОХПОР БУОЛБУТ ТҮГЭННЭР...	
...һуу эмиз өлө сыстыбыт	60
Дьикти түгэн	60
НЛО үһүбүт	61
Табыллыбатах айан	63
Дьол хараба суох	64
Скорайдык эмтээһин	66
Сүтүк	67
Хаалтыстаах булчут	69
Былаат	71
Үөрэнэр эбиккин дуу?!	72
Тустуук	73
Учуугалым саахара	75
Лизаба айан	77
Но, я достаю	80

Александр Григорьевич Дунаев

Күн сиригэр уол ого төрөөт...

Зав. ИИО *Зорина Л.К.*

Редактор *Иванова Е.М.*

Худ. редактор *Слепцова П.Н.*

Техн. редактор *Пахомова И.Е.*

Компьютерный набор *Колтовской С.М.*

Верстка *Местникова Р.П.*

Сдано в набор 09.01.2003. Подписано в печать 04.02.2003.
 Формат 60x84 1/16. Усл. п. л. 5,25. Гарнитура "Рубленая".
 Тираж 500 экз. Заказ N 10

Отпечатано в ИИО РИМЦ ИТ и СКД им. А.Е.Кулаковского
 677000, г. Якутск, ул. Дзержинского, 13